

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2023

LXV. ÉVFOLYAM

3.

SZÁM

A TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETTEL
KAPCSOLATBAN ÁLLÓ SZERZŐK ÍRÁSAI II.

Horváth Richárd, Fóti Miklós, Kármán Gábor,
Pálffy Géza, Orgona Angelika, Nagy Kornél, Tóth Ferenc,
Demeter Gábor, Eszik Veronika, Huhák Heléna,
Fejérdy András és Bartha Ákos értekezései

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézírataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2023-as évfolyam megjelentetését
a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXV. évfolyam, 2023. 3. szám

Horváth Richárd Mátyás király könyvei. (A késő középkori forráspusztulás mértékéről)	335
Fóti Miklós Ali szegedi szandzsákbég személyének azonosítása, életpályája és birtoklástörténete (1567–1595)	353
Kármán Gábor Határvédelem, finanszírozás, protestantizmus. A belső–ausztriai és a magyar rendek vitája, 1606–1610	367
Pálffy Géza Felszabadítás vagy megszállás? Katonai, pénzügyi és polgári igazgatás a visszafoglalt Magyarországon a nagy török háború idején (1683–1699)	393
Orgona Angelika A láthatatlan asszony. Salgai Kata házasságai	417
Nagy Kornél „Egy füstbe ment terv”. Michál Minas Theodorowicz örmény unitus püspöki jelöltsége Erdélyben (1731–1742)	441
Tóth Ferenc „... számtalanszor bizonyította bátorságát, képességeit és tapasztalatait...” Egy magyar gróf franciaországi marsallá váló kinevezésének körülményei	463
Demeter Gábor Az agrártársadalom differenciáltsága 18. századi településsoros összeírások kvantitatív elemzése alapján (1720–1796)	485
Eszik Veronika Válaszok a modernizáló állam behatolására a vidéki térbe. Az 1883–as horvátországi parasztmozgalmakról másképp	521
Huhák Heléna Lágernaplók. Magyar zsidó deportáltak mindennapjai a koncentrációs és kényszermunkatáborokban (1944–1945)	545
Fejérdy András Intranszigenz antikommunizmus és/vagy pragmatikus diplomácia? XII. Piusz keleti politikája világháború és hidegháború között	567
Bartha Ákos Egy nyughatatlan <i>homo politicus</i> : Szüts Iván (1900–1973) életútja	591

EGY NYUGHATATLAN HOMO POLITICUS: SZÜTS IVÁN (1900–1973) ÉLETÚTJA

BARTHA ÁKOS

A RESTLESS HOMO POLITICUS:
THE CAREER OF ISTVÁN SZÜTS (1900–1973)

The study surveys the career of a less known twentieth-century Hungarian politician, István Szüts (1900–1973). Its primary aim is to deepen our knowledge about the ideologies, functioning and networking of several political formations in the Horthy era that were – or were regarded as – right extremist. The analysis of the original documentation has proved that, contrary to the dominant assumption in current scholarship, the first national socialist political formations in Hungary were not the parties of Szüts in the late 1920s and early 1930, namely the Hungarian National Socialist Party and the National Socialist Party. All the more justifiably can be regarded as the pioneer of Hungarian national socialism the National Socialist Hungarian Workers' and Peasants' Party that was founded in the summer of 1932 and jointly led by Szüts, although he left it in the summer of 1932 and, after a brief intermezzo in the Smallholders' Party, he disappeared from the political arena for half a decade. He returned in the autumn of 1940 by founding the National Camp which, based primarily on the racist networks and enjoying government backing, tried to disintegrate the Arrow Cross Party. After World War II, Iván Szüts acted as an agent of the Communist-run state security first in the Independent Hungarian Democratic Party, and in 1956 in the Christian Democratic Party, to engage under the Kádár regime, still covered by the state security, in half legal human trafficking. His career is thus a perfect illustration of the ways in which a restless character could maintain an existence through a number of political regimes in the twentieth century, while these regimes themselves shaped and used their historical agent to promote their own goals. Alongside the relevant scholarly literature, the study is based on a great number of archival sources and an extensive press material.

Keywords: extreme right, national socialism, racism, turanism, agent

---

Az utóbbi bő egy évtized alap kutatásai¹ nyomán immár lehetővé vált a két világháború közti magyarországi szélsőjobboldal mélyrehatóbb, illetve részproblémákra fókuszáló

Bartha Ákos, tudományos munkatárs, BTK TTI, Horthy-korszak osztály.

1 A teljesség igénye nélkül lásd Gyurgyák János: *Magyar fajvédők. Eszmetörténeti tanulmány*. Bp., 2012.; Ungváry Krisztián: *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon*

elemzése. Tanulmányomban ebbe az irányba igyekszem egy lépést tenni a honi jobboldali radikalizmus egyik jelentékeny alakjára koncentrálni. Szüts Iván „nemzeti szocializmusa”, valamint az általa vezetett pártok és mozgalmak története egyrészt információkat szolgáltat több szélsőjobboldali(nak tartott) alakulat ideológiájára, működésére és kapcsolataira vonatkozóan, másrészt azt is jól szemlélteti, hogy az ideológiákhoz fűződő viszony politikusok esetében sem feltétlenül statikus állapot.² Harmadrészt, Szüts karrierje arra is példát nyújt, hogy egy nyughatatlan habitus hogyan tud érvényesülni korszakokon, politikai rendszereken átívelően, miközben ezek a rendszerek maguk is formálják és használják történelmi ágensüket saját céljaik érdekében.³

A nemzeti szocialista

Mivel Szüts Iván nevét először mint a honi nemzeti szocialista mozgalmak pionírját ismerte meg a magyar közvélemény (pontosabban annak jobboldali radikalizmus iránt érdeklődő része), egy rövid életrajzi bevezetést követően először életének ezt a szakaszát tekintem át.

Szüts Iván egy ötgyermekes, bácskai származású vasutascsaládban látta meg a napvilágot 1900. május 19-én Szarajevóban, ahová édesapja a katonai szolgálata alatt került. Tanulmányait helyi iskolákban kezdte meg,⁴ majd 1912-től Pécsen tanult a ciszterci rend főgimnáziumában, ahová a boszniai magyarság megerősítését célul kitűző, egyúttal a magyar civilizációs küldetést népszerűsítő Julián-ösztöndíj jóvoltából került.⁵ Pécsen iskolatársa volt Parragi György, a későbbi neves újságíró is. Valami hátráltathatta az Ivánnál nyugatiasabb csengésű Jánosként számontartott, a Julián internátusban ingyenes ellátást élvező fiatalembert a katolikus intézményben, mivel az első évben hazavitt színjeles bizonyítványa évről évre romlott, 1916 őszén pedig már ki is maradt az iskolából. Szüts utóbb azzal magyarázta hazatérését, hogy anyagi okok miatt neki is munkát kellett vállalnia a vasútnál, ahol távirásként, majd forgalmistaként alkalmazták. Családja részt vett az

1919–1944. Pécs–Bp., 2013.; Paksa Rudolf: *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*. Bp., 2013.; Paksy Zoltán: *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*. Bp., 2013.; Karsai László: *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*. Bp., 2016.; Székér Nóra: *Titkos Társaság. A Magyar Testvéri Közösség története*. Bp., 2017.; Vonyó József: *Jobboldali radikálisok Magyarországon, 1919–1944*. Pécs, 2021.; Bartha Ákos: *Törzsköcsök, rongyosok, turániak. Németellenes magyar fajvédelem, 1938–1945*. Bp., 2023.

- 2 A politikai cselekvőként definiálható „homo politicus” egyik lehetséges (Szüts esetében meghatározó fontosságú) érvényesülési terepe a mozgalmi politizálás. Vö. Boda Zsolt: *Legitimitás, bizalom, együttműködés. Kollektív cselekvés a politikában*. Bp., 2013. 49.
- 3 Hasonló pályáivékhez újabban: Bartha Ákos – Pócs Nándor – Szécsényi András: *Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971)*. I–II. *Múltunk* 64 (2019) 138–181., 234–278.; Pócs Nándor: *Varjúserreg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*. Pécs–Bp., 2022.
- 4 *Keresztény magyar közéleti almanach*. I–III. Szerk. Hortobágyi Jenő. Bp., 1940–1941. II. (M–Zs) 1052.; Önéletrajzi kiegészítés. 1961. szeptember 29. Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (= ÁBTL) 3.1.9. V-150806/1. 124.
- 5 A Julián Iskola Egyesülethez lásd Makkai Béla: *A magyar kormányzat „Boszniai actio”-ja (1909–1919)*. *Századok* 130 (1996) 366.; Molnár Csongor: *„Hazatelepítésük kívánatos és szükséges” A Független Horvát Állam területén élő magyarok hazatelepítésének koncepciói és története*. *Múltunk* 67 (2022) 3. sz. 45–47.

1918-as vasutasstrájkban,⁶ majd az összeomlás után ő maga Magyarország javára optált, és elhagyta a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot. Budapesten először a hírhedt Mária Valéria-telepen húzta meg magát egy diákotthonban.⁷

Szüts 1922. június derekán az Első Magyar Általános Biztosítónál (= EMÁB) helyezkedett el, s itt is járta végig a hivatali számléltér.⁸ Negyed évszázadon keresztül állt a biztosító szolgálatában, miközben – feltűnő eltökéltségről téve tanúbizonyságot – magánúton folytatta tanulmányait: leérettségizett,⁹ majd 1929-ben jogi doktorátust szerzett. Mindközben a testedzést sem hanyagolta el. Talán Friedrich István volt miniszterelnök példája lebegett a szeme előtt, aki a századelőn válogatott futballjátékosként, a húszas évek elején Magyar Labdarúgó Szövetség-elnökként, utóbb pedig játékvezetőként is nevet szerzett magának,¹⁰ mivel Szüts szintén a futballal próbált szerencsét. Labdarúgóként nem vitte sokra, de azért jelzésértékű, hogy a hozzá hasonlóan jogász végzettségű Ries István, aki a harmincas években a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (= MSZDP) vezetőségi tagja, egyúttal a Magyar Futballbírák Testületének elnöke volt, saját vallomása szerint sportvonalról ismerte őt.¹¹ Az ifjú hivatalnok egyetemre kerülve rögvést aláírt a Budapesti Egyetemi Atlétikai Clubhoz,¹² a húszas évek második felében pedig már munkahelyének csapatát segítette, esetenként gólokkal.¹³ 1931-ben magánéletében is jelentős változás állt be: elvett egy negyvenes éveiben járó, elvált debreceni hölgyet. A Bodola Ilona Emmával kötött házassága azonban nem bizonyult tartósnak, mivel 1934-ben a felek felbontották a frigyet.¹⁴ Szüts közel egy évtizeddel később nősült meg újra. 1943-ban a Budapesten élő bolgár operaénekesnőt, Mara Vasziljevát vette feleségül.¹⁵

Szüts Iván a húszas évek legvégén kezdett el aktívan politizálni. Először a politikai, gazdasági és társadalmi reformok iránt elkötelezett, jobbára Erdélyből és Felvidékről származó ifjakkból verbuválódó Bartha Miklós Társaság (= BMT) egyes tagjai által alapított

6 Dr. Szüts Iván önéletrajza. 1945. május 21. ÁBTLL 3.1.9. V-102442. 30.; *A Ciszterci Rend Pécsi Róm. Kath. Főgimnáziumának Értesítője az 1912/13. évről*. Pécs, é. n. 80.; *A Ciszterci Rend Pécsi Róm. Kath. Főgimnáziumának Értesítője az 1914/15. évről*. Pécs, é. n. 31., 39.; *A Ciszterci Rend Pécsi Róm. Kath. Főgimnáziumának Értesítője az 1915/16. évről*. Pécs, é. n. 35. Szüts utóbb lelkesen látogatta a pécsi öregdiákok találkozóit. Vö. pl. *Dunántúl* 1942. március 12. 6., 1943. február 10. 6., 1944. május 11. 7.

7 Önéletrajzi kiegészítés. 1961. szeptember 29. ÁBTLL 3.1.9. V-150806/1. 124.

8 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) Z 169. 21. cs. [Szüts Iván személyi kartonja. Első Magyar Általános Biztosító (= EMÁB).]

9 *A Ciszterci Rend Pécsi Róm. Kath. Főgimnáziumának Értesítője az 1922/1923. évről*. Pécs, é. n. 27–28.; *A Ciszterci Rend Pécsi Róm. Kath. Főgimnáziumának Értesítője az 1923/1924. évről*. Pécs, é. n. 31.

10 Dénes Tamás – Sándor Mihály – B. Bába Éva: *A magyar labdarúgás története*. I–V. Debrecen, 2016. I. (Amatőrök és álamatőrök [1897–1926]) 125.

11 Ries István vallomása. 1945. május 23. ÁBTLL 3.1.9. V-102442. 20. Vö. Varga Lajos: *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Bp., 1999. 448–449.; *Pesti Hírlap* 1933. január 22. 22.; *Ujság* 1938. december 21. 13.

12 *A Magyar Labdarúgók Szövetsége hivatalos értesítője* 1923. augusztus 24. 5. Mély nyomokat itt nem hagyott; nevével legalábbis nem találkozunk a BEAC monográfiájában. Kutassi László: *100 éves a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club*. Bp. é. n. 63–68.

13 *Nemzeti Sport* 1927. szeptember 25. 6.; *Nemzeti Sport* 1929. április 14. 2.

14 „Hungary Civil Registration, 1895–1980”. Database with images. *Family Search* (<https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:49L7-RT3Z>). Szüts Iván. Legutóbbi megtekintés: 2022. október 4.)

15 *Nemzeti Élet* 1943. június 12.

Magyar Nemzeti Szocialista Párt (= MNSZP) vezetőségében tűnt fel.¹⁶ Az MNSZP plénumában rajta kívül – többek között – Szász Béla író-történész, Áfra Nagy János közgazdász-tanárt, a Szálasi pártigazgatójából ellenállóvá lett Csomoss Miklós fogorvost és az utóbb kitarotán nemzetiszocialista, de 1931-ben még Bajcsy-Zsilinszky Endre Nemzeti Radikális Pártjához (= NRP) csatlakozó Ráttkay R. Kálmán újságíró is megtaláljuk.¹⁷ Rövid ideig az MNSZP tagja volt Illyés Gyula is.¹⁸

Talán az MNSZP nevének köszönhető,¹⁹ esetleg egyes prominensek életútja vagy a politikai rendőrség vezetőjének nagy hatású visszaemlékezése az oka,²⁰ mindenesetre az MNSZP-t a német mintára formált magyarországi nemzetiszocializmus úttörői között tartja számon a kurrens szakirodalom.²¹ A korabeli dokumentumok azonban más jellegű ideológiai profilról tanúskodnak. „A Magyar Nemzeti Szocialista Párt a tiszta nemzeti demokráciát és szocializmust hirdeti” – fogalmaztak programjukban, ahol az általános és titkos választójog, a gyülekezési és sajtószabadság mellett is letették a garast. A magyar nemzeti szocialisták egyszerre kívántak harcolni a „vörös nemzetköziség”, a „Habsburg-restaurációs propaganda” és a „liberális nagytőke” ellen, de kiemelték azt is, hogy „torkig vagyunk a germán-barát klerikalizmussal és a mellverdeső álhazafiaskodással”.²² Az egyik budapesti MNSZP-szervezet 1930. februári alakuló gyűlésén „erősen gazdasági és szociális programot” hirdettek, s célul tűzték ki a „gyökeres földbirtokreformot”, az új jövedelem-megosztási politikát, a bérminimumot, a munkauzioratörvényt, valamint követelték a menekültek, „rokkantak, hadikölcsönjegyzők, vitézségi érmesek stb. ügyének méltányos rendezését”.²³ Még az MNSZP által gründolt antilegitimista szervezkedés iránt egyébként kritikus liberális lapszemle sem idézett nyíltan antiszemita, parlamentarizmusellenes vagy vezérelvű politizálásra utaló kitételeket a párt szónokaitól, akiken kívül a turanizmus mellett elkötelezett Dömötör Mihály volt belügyminiszter és Pattantyús Ábrahám Dezső,

16 A Bartha Miklós Társaságnak (= BMT) „az volt a célja, hogy a pályakezdő fiataloknak megnyilatkozási teret nyújtson addig is, amíg munkásságukkal majd belenőnek a »felnőttek« komoly, tekintélyes irodalmi és tudományos testületeibe. Ebből az derül ki, hogy tartottak magukról valamit, hitték, hogy viszik valamire, és hogy birtokon kívül érezték magukat” – emlékezett a BMT első elnöke. Asztalos Miklós: *Szekfű - Hóman*. Szerk. Turbucz Péter. Máriabesnyő, 2020. 6.

17 Paksy: *Nyilas mozgalom*, 69.; Sebestény Sándor: *Bajcsy-Zsilinszky Endre Nemzeti Radikális Pártja: 1930–1936*. Bp., 1988. 75.; Bartha Ákos: *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*. Bp., 2021. 34–35.

18 Tasi József: Illyés Gyula és József Attila. *Irodalomtörténeti Közlemények* 100 (1996) 289.

19 „Mi nem akarunk a Magyar Nemzeti Szocialista Párt (a magyar hitleristák) dilettáns társaságának alvállalata lenni” – okolta kilépését a BMT-ből Fábán Dániel, József Attila és Kodolányi János, többek között. Vö. Nyilatkozat. *Népszava* 1930. november 1. 20.

20 Kovács Tamás: *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobbaldali mozgalmakról, 1932–1943*. Bp., 2009. 40.

21 Paksy: *Nyilas mozgalom*, 69. Vö. Paksa: *Magyar nemzetiszocialisták*, 59. Vonyó: *Jobboldali radikálisok*, 277. A német mintát nem említve: Ungváry: *A Horthy-rendszer mérlege*, 248.

22 A párt a békerevíziót népszavazás alapján képzelte el, miközben „expanzív magyar keleti és középeurópai politikát” hirdetett. Vö. Mit akar a Magyar Nemzeti Szocialista Párt? I. füzet. Bp., d. n. Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtár. Kny. B 921. 4–7.

23 *Pesti Hírlap* 1930. február 11. 8. Szász a magyar pártok állítólagos liberalizmusát, illetve a szociáldemokrácia vélt hazafiatlanságát ostromozta beszédében. *Magyarság* 1930. február 13. 8.

a szegedi kormány „oktobrista” múltú miniszterelnöke is felszólalt.²⁴ A BMT központjában berendezkedő párt kulcsíne Fábíán Dániel – Szász csoportjával szemben érezhetően rosszindulatú, személyes sértettségről tanúskodó – kései memoárjában sem emlékeztetett egy militarista „náci” vagy „fasiszta” pártra.²⁵ Ami az anyaszervezetet illeti, egy kortárs értékelés szerint „három irány küzködött [sic!] egymással a társaságon [BMT-n] belül; egy szocialista, egy nemzeti szocialista és egy fascista”.²⁶ Vagyis a nemzeti szocialista „frakció” nem volt azonos a fasisztával; a kettőt ekkor még meg tudták különböztetni egymástól.

Szüts Iván a meglehetősen gyenge hatásokkal működő MNSZP főtitkára, majd ügyvezető elnöke lett, ám nem sokáig vezette az alakulatot, mivel összekülönbözött Szászával, akik diktatúraépítéssel vádolták.²⁷ Ekkor néhány hívével saját pártot hozott létre. Döntését utólag (de már 1945 előtt is) azzal magyarázta, hogy hangsúlyosabban szocialista programot akart képviselni, mivel a munkásság megközelítéséhez nem találta alkalmasnak az MNSZP hazafias frázisait. Az új alakulatra – talán saját 1934 utáni szuverenista céljait visszavetítve – mint „Független Magyar Nemzetiszocialista Pártra” emlékezett,²⁸ s különböző variációkban a szakirodalomba is átszivárgott ez az elnevezés.²⁹ Én e helyütt

24 A Habsburg-ellenes szervezkedés vezetőségébe az egyik szónok a *Népszava* két munkatársát is jelölni kívánta. *Magyar Hírlap* 1930. július 23. 3. Dömötörhöz lásd Ablonczy Balázs: *Keletre magyar! A magyar turanizmus története*. Bp., 2016. 101.

25 „Ismeretlen arcok sűrűgtek, úgy mentek el mellettem, mint akit nem ismernek és számukra semmit sem jelentek. [...] Az látszott megoldásnak, hogy a Társaságot elköltöztetjük onnan. Hagyjuk a magyar náciakat magukra. Még októberben hivatalosan megalakult a nemzetiszocialista párt, plakáton jelentve be működését. Vörös papíron rövid szöveggel »Nemzeti Szocialisták Előre!« felhívással adták tudtul, hogy jön a megváltó új eszme, a »nemzetiszocializmus.«” Fábíán Dániel: A résztvevő szemével (Adatok a Bartha Miklós Társaság történetéhez). *Párttörténeti Közlemények* 25 (1979) 2. sz. 207. A BMT korai történetének monográfiája Szász csoportját „fasisztának”, sőt „hungaristának” nevezte, Fábíánt állítva be demokrata ellenpólus gyanánt. Sebestény: *A Bartha Miklós Társaság. 1925–1933*. Bp., 1981. 115., 179., 195–198. Szintén a fasiszta jelzőt használja Szász vonatkozásában Tasi József: *A Sarló és a Bartha Miklós Társaság kapcsolatairól*. *Irodalmi Szemle* 23 (1980) 374–375. Fábíán maga már 1933-ban fasisztának nevezte Szász csoportját. Fábíán Dániel: *Modern országépítés*. *Független Szemle* 1 (1933) 9–10. sz. 11. Utóbb mégis visszalépett a BMT-be, sőt 1936-ban az immáron Matolcsy Mátyás elnökölte szervezet ügyvezető elnöke lett. Társelnöknek Asztalos Miklóst és Szász Bélát választották ekkor. Fábíán székfoglalójában a „hódító magyar társadalom” megteremtését, illetve „a tősgyökeres magyarok társadalmi megszervezését” tűzte ki célul. *Szabadság* 1936. november 22. 4.

26 Keserű Tibor: *Személytelen ember, személytelen állam. Esszé, értekezéstörzsdarabok és arcképek*. Bp., 1932. 89.

27 Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 2. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 222.

28 Vö. pl. Szüts Iván: A nyilaskérdés megvilágítása. A magyar nemzeti szocializmus keletkezésének, kibontakozásának és elfajulásának története. II. *Nemzeti Élet* 1943. február 14.

29 Szüts a Kádár-korszakban ellene indított eljárás alatt már arra is emlékezni vélt, hogy a párt 1931. eleji „megalapításához a pénzt a Bécsi Vörös Segélytől Gábor Ernő, a párt főtitkára hozta”. Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 2. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 222. Lehetséges, hogy erre a próbálkozásra utal a Nemzeti Szocialista Párt (= NSZP) programjára hajazó, ám annál radikálisabb baloldali célokat (pl. széles körű államosítást) is kitűző, aláírás nélküli programtervezet, melynek végén azt olvashatjuk, hogy „elfogadtatott a »Független Magyar Szocialista Párt« 1931. március hó -én Budapesten megtartott nyilvános alakuló ülésén”. Budapest Főváros Levéltára (=BFL) VII. 18.d. 0002. 1932. Egy 1934-es belügyminisztériumi iratban szintén ez a név szerepel. Idézi Paksy: *Nyilas mozgalom*, 68. Vonyó József a Független Magyar Szocialisták Pártját említi „dr. Szüts István” pártjaként. Vonyó: *Jobboldali radikálisok*, 277., 518., 520. Mindkét elnevezést (Független Magyar Nemzetiszocialista Párt, NSZP) használja Balogh Gábor: *A Római Katolikus Egyház és a nemzetiszocialisták Magyarországon*. Bp., 2015. 38–39. (A kérdéshez kulcsot a két világháború közti magyar-

az eredeti programfüzet alapján a Nemzeti Szocialista Párt (= NSZP) nevet használom. A párt alapítási évét 1930-ban adta meg a későbbi ügyvezető elnök, vagyis Szüts.³⁰

Az NSZP elnöke eredetileg a frontharcos szervezetekben nevet szerzett vitéz Perley Lajos lett,³¹ aki 1931. január végén megalapította a „parlamentari ellenzék felé orientálódó Országos Független Frontharcos Pártot” (= OFFP).³² Perley a frontharcosok Vas utca 3. szám alatti helyiségében szobát biztosított az NSZP számára,³³ ám nem maradt sokáig nemzeti szocialista vezér: 1932 márciusában lemondott elnökségéről, és ekkor vette át az NSZP vezetését Szüts Iván.³⁴ Egy későbbi újságcikk szerint Szüts már 1931 őszén megalapította a „zöldinges magyar szocialista mozgalmat”, melynek vezetőségében Dobos Árpád tanár, Mándi Géza építőmunkás, Könyves-Tóth Kálmán (a BMT alelnöke) és Szathmáry Sándor mérnök is helyet kapott.³⁵ Mivel Dobos, Mándi és Szathmáry nevével (miképp Szütsével és Perleyével is) az NSZP eredeti pártprogramjának végén is találkozunk,³⁶ a „zöldinges magyar szocialista mozgalom” és az NSZP közötti átfedés nyilvánvaló.

Mind Szüts, mind Perley kiemelte 1945-ös vallomásában, hogy az MNSZP-nél baloldalibbnak szánt NSZP az MSZDP-vel, személy szerint Peyer Károllyal is kooperált.³⁷ Ennek tartalmáról semmit sem tudunk, azonban az OFFP és az MSZDP az 1931-es választásokon valóban együttműködött,³⁸ s az „államszocializmusért” pástra lépő NSZP politikai programja sem tesz elképzelhetetlenné valamiféle megállapodást a szociáldemokratákkal. A valóságot ugyanakkor sokfelé lehet csavarni: Szüts legalábbis 1943-ban még arról írt, hogy Szász, majd az ő pártja is a megerősödő SZDP³⁹ „terrorja” ellen alakult meg.⁴⁰

Az viszont egészen biztos, hogy az NSZP programjából – csakúgy, mint az MNSZP-éből – a náci ideológia olyan fontos sarokkövei hiányoztak, mint a rasszizmus, az antiszemitizmus, vagy éppen a vezérelv (*Führerprinzip*). Helyette az NSZP célul tűzte ki a születési előjogok eltörlését, a nemek törvény előtti egyenlősítését, a vallás- és világnézeti szabadságot, a munkabérminimumot, a keresetmaximálást, az általános foglalkoztatottságot és

---

országi kommunista mozgalmak 1945 és 1989 között agyonmanipulált, a rendszerváltozás óta szisztematikusan nem kutatott története adhat.)

30 *Pesti Hírlap* 1932. június 19. 15. A Perley Lajos elnöksége idején kelt eredeti szöveghez lásd A Nemzeti Szocialista Párt gazdasági és politikai programja. Bp., é. n. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 86–91. NSZP-t említ továbbá Némethy Béla: *Hol vagy, magyar Hitler?* Bp., 1932. 31.

31 Dr. Szüts Iván önéletrajza. 1945. május 21. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 31.

32 *Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010*. Szerk. Vida István. Bp., 2011. 170. Az Országos Független Frontharcos Párt 1931. március végén Bajcsy-Zsilinszky Endre hevesen németellenes Nemzeti Radikális Pártjához közeledett. *Előrs* 1931. március 29. 3–7.

33 *Ujság* 1932. szeptember 11. Perley már 1920 és 1922 között működtetett egy Országos Magyar Nemzeti Szocialista Párt nevű formációt. Paksy: *Nyilas mozgalom*, 235.

34 *Nemzeti Ujság* 1932. március 11. 7.

35 További vezetők: Sándor Lajos, Szabó Endre, Szücs József és Fülöp András. Szabó Endre: Egy ős nemzeti szocialista levele a „Magyar Nemzet”-hez. *Magyar Nemzet* 1941. április 26. 6.

36 ÁBTL 3.1.9. V-102442. 91. (Szathmáry Sándor alighanem azonos a *Kazohinia* című disztópia szerzőjével.)

37 ÁBTL 3.1.9. V-102442. 12. 31. [Olvashatatlan dátummal.]

38 *Népszava* 1931. június 27. 6. Perleyről elismerő sorokat olvashatunk Domokos József: *Emlékezik egy kommunista védőügyvéd*. Bp., 1979. 301–313.

39 Az MSZDP neve 1939 januárjában Szociáldemokrata Pártra (= SZDP) változott.

40 Szüts Iván: A nyilaskérdés megvilágítása. A magyar nemzeti szocializmus keletkezésének, kibontakozásának és elfajulásának története. I. *Nemzeti Élet* 1943. február 7.

a magántulajdon korlátozását. A veteránszervezet hatása érződik a hadseregfejlesztési célkitűzéseken és az állami jóvátétel-kifizetések beszüntetésének kívánalmán, valamint a ködösen harcias külpolitikai koncepción.⁴¹ A programok alapján egyértelmű: sem az MNSZP, sem az NSZP nem volt német mintára létrehozott, náci ideológiájú alakulat.⁴² Megfontolandó ugyanakkor, hogy a politikatudomány szerint léteznek olyan programcélok,

„... amelyek közel hozzák a radikális jobboldaliakat és baloldaliakat. A szabadpiac működésével, a nagytőke uralmával, a nemzetközi szervezetek beavatkozó politikájával [...] kapcsolatos kritikájuk például »csak« annyiban különbözik, hogy a magyarázatban a faji vagy az osztályszempontokat hangsúlyozzák-e jobban.”⁴³

Faji szempontokról azonban nem olvashatunk a fenti két formáció fennmaradt programtervezeteiben, vagyis radikális jobboldalinak sem nevezhetjük őket. Az MNSZP-t és az NSZP-t ezért leginkább azon politikai képződmények közé sorolhatjuk, amelyeket nem tudunk elhelyezni a hagyományosan kétpólusúnak elképzelt politikai palettán, s amelyek jellemzően válsághelyzetekben szaporodnak el.

Az MNSZP és az NSZP későbbi megítélését az is befolyásolhatta, hogy a nemzeti szocializmus németországi sikere a magyar nemzeti szocialistákra (is) érezhetően hatott.⁴⁴ Ennek következtében Szüts az egyik – szélsőjobboldali háttérű – NSZP-párttagot, Egyedy Balázs Dénest 1931-ben Németországba küldte „szaglászni”.⁴⁵ Egyedy saját elmondása szerint Hitlerrel és Göringgel is találkozott, s bár Szüts utólag tagadta, hogy mindegyik ő adott volna megbízást, azt azonban elismerte, hogy barátja folyamatosan jelentett neki a „kint tartózkodása során tapasztaltokról”.⁴⁶ A kapcsolatfelvételtől s benne Szüts szerepé-

41 „Trianon tekintetében elfogadunk oly békés megoldást, mely a magyarság egyetemének boldogulását, megélhetését, jövőjét biztosítja. Ha a békés revízió nem valósul meg, a magyarokat jogosan megillető területek visszaszerzésére pártunk minden eszközt jónak tart és minden alkalmat megragad.” A Nemzeti Szocialista Párt gazdasági és politikai programja. Bp., é. n. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 86–91. Szüts 1944 januárjában (!) már az SZDP rájuk gyakorolt mintaszerepéről is értekezett, emellett okkal mutatott rá az antiszemizmus és a vezérelv hiányára a korai magyar nemzeti szocializmusban. A mozgalom hitlerista fordulatát ugyanakkor a „sváboknak” tulajdonította, aligha tartható módon. Vö. Szüts Iván: Alapadatok a nyilaskérdés alapvető szemléletéhez. *Nemzeti Tábor* 1944. január 6. 3.

42 Ezzel ellentétesen vélekedik az NSZP vonatkozásában Komoróczy Géza: *A zsidók története Magyarországon*. I–II. Pozsony, 2012. II. (1849-től a jelenkorig) 557.

43 Enyedi Zsolt – Körösnéyi András: *Pártok és pártrendszerek*. Bp., 2004. 143.

44 Szászék 1931 nyarán már érezhető érdeklődéssel mutatták be Hitler mozgalmanak előretörését vezércikkükben, ahol immáron a zsidóság világművelői törekvéseit is tényként interpretálták. Pártvacsorájuk méltatott szónoka ugyanakkor a „magyarság jövőbeli külpolitikai orientációjának egyedüli útjaként” a „fajta-testvér közelkeleti kapcsolatot” nevezte meg. *Figyelő* 1931. június 10. 1–4.

45 „Nagy József” [Egyedy Balázs Dénes] jelentése. 1966. november 2. ÁBTL 3.1.5. O-14820/5. 4. Egyedy először állítólag a bécsi szovjet követségnél próbálkozott – „látszólag” sikertelenül. Ez a közzététel és a Bécsből végül megkapott tízezer pengő állítása szerint később szerepet játszott Szüts Meskóéktól való távozásában. Egyedy Balázs Dénes vallomása. 1962. július 27. ÁBTL 3.1.9. V-150806/4. 69–70. A pénzről Szüts szerint Sándor Lajos tudott még. Szüts Iván vallomása. 1961. november 30. BFL XXV.60.e. 015. 1963. 209.

46 Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 2. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 224.

ról a korabeli magyar politikai rendőrség is tudott.⁴⁷ Az információkat akár magától Egyedytől is szerezhették, mivel a világlátott kalandor az Ébredő Magyarok Egyesületének Sas Szakosztályát erősítette ekkoriban, s a katonai jellegű kiképzésben is részesülő „sasok” „hírszerző, megfigyelő és kémelhárító tevékenységet is végeztek”.⁴⁸ Ha hihetünk Egyedy regényes életrajzának, Schweinitzer [utóbb Sombor] József rendőrtanácsos még elhelyezkedni is segített gyakorta bajba kerülő védencének.⁴⁹

Szüts jobbratulódását egy korabeli rendelkezés is motiválta. A radikális minipártokra potenciális veszélyforrásként tekintő kormányzat ugyanis az 1931. szeptember 13-i biatorbágyi merénylet után (a statárium bevezetésekor) betiltotta a politikai gyűléseket, s ezen a rendeleten a következő évben csupán annyit enyhítettek, hogy országgyűlési képvisellel rendelkező pártoknak zárt helyen lehetővé tették a rendezvénytartást.⁵⁰ A mandátum nélküli minipártok vezetői ekkor különös „casting”-ba kezdtek, hogy megnyerjenek pártjuk számára egy-egy honatyát – lehetőleg úgy, hogy saját személyes ambíciójuk se sérüljön. Szüts adjutánsa utóbb úgy emlékezett, a „mindenféle hitleri formát” ellenző NSZP pártvezére még Bajcsy-Zsilinszky Endrével is tárgyalt, aki a Nemzeti Radikális Párt egyetlen képviselője volt a törvényhozásban.⁵¹ Közös lehetett bennük, hogy egyikük sem rajongott a német nemzetiszocializmus által elbűvölt „hiszékeny és kelekótya emberekért”.⁵² 1932. június 19-én ez az állítás talán még Szütsre is vonatkozhatott, aki közleményben határozta el az NSZP-t „a most alakuló Meskó-féle nemzeti szocialista párttól”.⁵³ Néhány hét múlva mégis ott kötött ki, méghozzá Borbély Endre és Stolte Soós Lénárt közvetítése nyomán.⁵⁴ Döntését utóbb az említett szervezési korlátozással magyarázta,⁵⁵ jöllehet ennek kijátszása érdekében akár Peyert is megkörnyékezhette volna. A szociáldemokraták azonban a Horthy-korszakban végig defenzívában voltak, míg a komoly kiszagdapárti előélettel rendelkező Meskó Zoltán kormánypárti képviselő és a honi politikai establishment része volt, amikor 1932. június 16-án bejelentette a Hitlerre, Mussolinire és Kemalra példaként tekintő, mégis „színtiszta magyar mozgalomnak” mondott Nemzeti Szocialista Magyar Földműves és Munkáspárt (= NSZMFMP) megalakulását a Parlament-

47 Az 1931. május 9-i jelentés (kissé pontatlan) írója a „németországi anyapárt” (!) anyagi támogatását is feltételezi. Idézi Márkus László: *A Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája*. Bp., 1968. 179–180.

48 Paksy: *Nyilas mozgalom*, 59. Egyedy utóbb arról vallott, hogy Milotay Istvánnak is szerepe volt a kiküldetésében. Egyedy Balázs Dénes vallomása. Kistarcsa, 1953. október 26. BFL XXV.4.f. 0624. 1953. 16–25., illetve Egyedy kései interjúja: *Háborús bűnös a barna pokolból*. I. *Kurír* 1991. április 15. 6.

49 Egyedy Balázs: Sorstól úzve hánytvetetten, 1903–1948. Európa, Afrika. Élet- és útleírás. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár (= HIM HL) VII. Tvgy. 287. d. 3.029. ő. e. 39. Egyedy ellen emberölés büntette miatt eljárás folyt a húszas évek végén, vagyis könnyen zsarolható volt. Életútjára lásd Bartha: *Törzsökösök, rongyosok, turániak*, 74–77.

50 Püski Levente: *Horthy-rendszer*. Bp., 2006. 219.

51 „Nagy” jelentése. 1960. január 25. ÁBTL O-14937/1. 321.

52 Vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endre: A nagy kód Hitlerék körül. *Szabadság* 1932. szeptember 11. 1.

53 *Pesti Hírlap* 1932. június 19. 15. (A közlemény Országos Nemzeti Szocialista Pártot említ.)

54 Szüts Iván: A nyilaskérdés megvilágítása. A magyar nemzeti szocializmus keletkezésének, kibontakozásának és elfajulásának története. III. *Nemzeti Élet* 1943. február 21.

55 Dr. Szüts Iván önéletrajza. 1945. május 21. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 31.

ben.⁵⁶ Meskó barna ingben, Hitler-bajusszal tartotta meg beszédét, melynek végén horogkeresztes jelvényt tűzött ingének gomblyukába.⁵⁷

A nemzetiszocialista

Szüts Iván nemzeti szocialista korszakát követően valóban nemzetiszocialistává („náci-vá”) lett, jóllehet mind ő, mind Egyedy azt hangsúlyozták utóbb, hogy a Meskóhoz átlépő NSZP-ek saját régi programjukat képviselhették az új pártban.⁵⁸ Ez azonban nyilvánvalóan politikai nonszensz. Valójában annyi történhetett, hogy a Meskó–Szüts-megállapodás értelmében az NSZMFMP vezére „lemondott a német utánzásról, és átvette a másik párt nemzeti jelképrendszerét és szokásait”, így a zöld inget, a „Testvér!” megszólítást és a „Bátorság!” köszöntést, majd utóbb kidolgozták a mozgalom emblematikus jelvényét, a nyilaskeresztet is.⁵⁹ Ezek azonban külsőségek voltak, a csatlakozás ára nem a német orientáció elvetése volt.⁶⁰ Ha így lett volna, a németek által egyébként nem sokra tartott Meskó aligha kilincsel Hitlernél 1933 tavaszán.⁶¹ Jóval prózaibb ok állhatott Szüts csatlakozásának a hátterében. Az 1932. július végén megtartott németországi választáson a Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (= NSDAP) vált az ország legerősebb pártjává,⁶² s a nácik dinamizmusa meggyőzhette az NSZP vezérkarát, hogy Hitleré a jövő. Ezért csatlakoztak a magyar nemzetiszocialisták első komolyan vehető szervezetéhez. Érkezésükkel Meskó sem járt rosszul, mivel az EMÁB hirdetései innentől fogva rendszeresen megjelentek egyik lapjában, a *Pesti Ujságban*.⁶³

„Bedőltem nekik” – vallotta be utóbb Szüts saját náci korszakát,⁶⁴ amiről bőségesen tudósítanak korabeli források. 1933. októberben állítólag Meskó Zoltán, Pálffy Fidél, Barth József és Szüts Iván aláírásával „árasztották el” a szegedi egyetem épületeit „horog-

56 Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. I–XXIV. Bp., 1931–1935. X. (1932. június 14. – 1932. július 5.) 32. [Az országgyűlés képviselőházának 105. ülése. Meskó Zoltán felszólalása. 1932. június 16.]

57 Az Est 1932. június 17. 4.

58 Dr. Szüts Iván önéletrajza. 1945. május 21. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 31. „Nagy” jelentése. 1960. január 25. ÁBTL O-14937/1. 323.

59 Paksy: *Nyilas mozgalom*, 79. (Szüts nem a Magyar Nemzeti Szocialista Pártot olvasztotta be, hanem az NSZP-t.) Meskó és Szüts 1932 szeptemberében már együtt ment el a liberális lap szerkesztőségébe egy helyreigazító cikk érdekében. Meskón ekkor már nem volt barna ing és Hitler-bajuszt sem viselt. *Ujság* 1932. szeptember 14. 2.

60 Ennek ellenkezőjére számos példát hoz, főképp a *Nemzet Szava* 1932–1933-as cikkei alapján Udvarvölgyi Zsolt: *Fejezetek a magyar szélsőjobboldal korai történetéből. Fasiszták, kékingesek és a Meskó-párt*. H. n., 2004. 16–29. (<https://www.mek.oszk.hu/02100/02105/02105.pdf>. A letöltés ideje: 2022. november 8.)

61 Németh István: Magyarországi fasiszta szervezetek működésének visszhangja a német és a magyar kormánykörökben (1930–1934). *A Politikai Főiskola Közleményei* 14 (1984) 1–2. sz. 146–148.

62 Ian Kershaw: *Hitler. 1889–1936: Hubris*. New York – London, 2001. 450–451. [E-pub.]

63 Paksy Zoltán: A nyilaskeresztes mozgalom tevékenysége és társadalmi bázisa a Dunántúlon 1932 és 1935 között. In: *Az antiszemitizmus alakváltozatai. Tanulmányok*. Szerk. Paksy Zoltán. Zalaegerszeg, 2005. 110. Vö. Paksy: *Magyar nemzetiszocialisták*, 80–81.

64 Dr. Szüts Iván önéletrajza. 1945. május 21. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 32.

keresztes röpcédulákkal”,⁶⁵ az év végén pedig Szüts és más nemzetiszocialista vezetők kompromittáló levelezését kezdte el közzétenni a *Társadalmunk* című bulvárlap. Az egyik faksimile közölt, 1933. május 25-én kelt levélben Szüts arra instruálta az NSZMFMP berlini megbízottját, Alfandri Rezsőt, hogy szerezzen pénzt a *Nemzet Szava* felfuttatása érdekében. „Olcsobb [...] magyarországi propagandát igazán nem kaphatnak a német testvérpártiak” – érvelt kendőzetlenül. A magyar nácik cserébe a német hatóságok jóindulatát is kérték a Meskó-párt gazdasági hátszínigaként létrehozott „Bástya” Gazdasági Szövetkezet németországi exportjához. „A szövetkezetet teljesen német mintára alakítom át” – tette hozzá büszkén Szüts,⁶⁶ aki a szövetkezet működését a „Bástya” igazgatóságában is ellenőrizhette.⁶⁷ 1934. január elején újabb leveleket közölt a bulvárlap. Az egyikben Szüts arról írt, hogy pártlapjuknak állítólag már át is utalt három nagy német cég 80 ezer pengőt „reklámcélokra”. Egy másik levél Szüts „bebarnulásának” bizonyító erejű dokumentuma.

„Gömböseknek pusztulniok kell, ha nem akarják, hogy Magyarország örök ellenségként álljon a világ legderekebb népével, a némettel. Ezek az aljasok utálják a horogkeresztet, pedig nekünk csakis ott a helyünk Hitlerék mellett. Félnék attól, hogy Hitlerék elvesznek egy darabot Magyarországból. Én ettől nem félek. A német–magyar barátság nekünk Fekete-tengert adhat, ha becsületesen megegyezünk” – fogalmazott lelkesülten.⁶⁸

Újabb (szintén faksimile közölt) levelek tanúbizonysága szerint Szüts még 1934 márciusában is Meskó mellett volt, s azon munkálkodott, hogy az NSZMFMP egyesüljön a Hehs Aladár által vezetett Nemzeti Szocialista Néppárt (Legitimista Mozgalom) nevű formációval.⁶⁹

Nem tudjuk biztosan, hogyan szivárogtak ki az idézett levelek, ám arra vonatkozóan van adat, hogy Perley már 1933 novemberében beolvastotta saját veteránalakulatát, az OFFP-t az Eckhardt Tibor vezette Kisgazdapártba, mivel „nem tudott [...] egyetérteni a horogkeresztes módszerekkel”.⁷⁰ Arról pedig több forrás is szól, hogy Szütsnek nem volt éppen felhőtlen a viszonya volt egyetemi évfolyamtársával,⁷¹ az NSZMFMP zavaros múltú berlini kiküldöttjével,⁷² akivel aztán különböző ügyekben végigpereskedte az 1935-ös évet.

65 A röplapokon az idegen ország jelképeként ekkor már betiltott „horogkeresztre feszített Nagymagyarország miniatűr térképe ékeskedett”. *Délmagyarország* 1933. október 12. 6. Vö. *Kis Ujság* 1933. október 15. 12. 66 *Társadalmunk* 1933. december 30. 1–4.

67 Nagy „Magyar Compass”. 1933. Főszerk. Dr. Berényi Sándor. Bp., 1933. 32. Vö. Nagy „Magyar Compass”. 1936. I–II. Szerk. Dr. Galánthay Nagy Sándor. Bp., 1936. II. (Iparvállalatok) 447.; Nagy „Magyar Compass”. 1937. I–II. Szerk. Dr. Galánthay Nagy Sándor. Bp., 1937. II. (Iparvállalatok) 433.; Nagy „Magyar Compass”. 1938. I–II. Szerk. Dr. Galánthay Nagy Sándor. Bp., 1938. II. (Iparvállalatok) 427. Szüts 1933–1934-ben ügyvédjelölt volt. *Budapesti Közlöny* 1933. június 23. 13., 1934. április 20. 3., 1934. június 26. 20.

68 Szüts Iván levelei Alfandri Rezsőnek. D. n. [Faksimile.] *Társadalmunk* 1934. január 13. 4. Vö. *Népszava* 1934. január 9. 8.

69 Szüts Iván levelei Alfandri Rezsőnek. 1934. március. [Faksimile.] *Társadalmunk* 1934. március 24. 2.

70 *Ujság* 1934. július 10. 6. Vö. *Magyar Hírlap* 1933. november 3. 3.

71 Szüts Iván vallomása, 1961. november 30. BFL XXV.60.e. 015. 1963. 211.

72 Alfandri portréjához: *Uj Nemzedék* 1932. szeptember 3. 3.; *Az Est* 1933. május 10. 9.

Az egyik bírósági tanú szerint egy ízben Szüts „azt mondta Alfandrinak, hogy jobb lesz, ha csendben marad, mert egyes lapok szívesen közölnének adatokat az ő berlini útjáról”.⁷³ A cikkekre a Meskó Zoltán ellen 1945-ben indított eljárás vádirata is utalt, ám a bizonyítékok beszerzésének „rendkívüli nehézsége” miatt az ítélet indoklásában ezek az írások már nem kaptak helyet.⁷⁴ A Meskó elleni eljárás elsősorban a politikus második világháború alatti tevékenységére fókuszált, és kevés figyelem irányult a harmincas évek első felére. Szütsöt nem idézték tanúnak, jóllehet szóba került a neve. Egy sajtótudósítás szerint, amikor Major Ákos népbíró a tárgyaláson Meskóról írt cikkeket ismertetett, a vádlott ekképp fakadt ki: „propagandaírás az egész, a szélhámós Szücs Iván írta” őket.⁷⁵ Mindez a tárgyalás jegyzőkönyvében nem szerepel: ott csupán Alfandrit tagadta meg Meskó mint „szélhámost”.⁷⁶

Szüts 1934 nyarán követte Perleyt,⁷⁷ s több más meskóista társaságában belépett a Kisgazdapártba.⁷⁸ A júliusi fúziós értekezleten alsóságos módon arról értekezett, hogy „a mozgalom Meskó alatt hitleri fordulatot vett, elveszítette magyar jellegét és azokkal az eszközökkel próbált hatalomhoz jutni, melyeknek gyászos eredményeit napjainkban figyelhetjük Németországban” – utalt a „hosszú kések éjszakájára”, amikor is Hitler vérezen leszámolt a *Sturmabteilunggal*, több fontos konzervatív politikussal, illetve a Strasser fivérek csoportjával is. Különösen utóbbi lehetett riasztó Szüts számára, mivel az NSDAP-ból kivált antikapitalista, baloldalinak is nevezett frakcióban könnyen saját működésére ismerhetett.⁷⁹ A táboron belüli terrortól megrettent Szüts másfél héttel később le is vonta

73 *Magyar Országos Tudósító* (= MOT) 17 (1935) 199. sz. 1935. szeptember 3. [2., törvényszéki kiad.] Vö. *Magyarország* 1935. február 13. 2.

74 A tárgyaláson a *Társadalmunkban* és a *Szabadságban* közölt cikkek ugyanakkor terítékre kerültek. Meskót első fokon öt év fogházbüntetésre ítélték. BFL XXV.2.b. 1949/80141. Az enyhének tartott ítéletet a kommunista pártlap már másnap vezércikkben tette szóvá. Vö. Tiltakozunk! *Szabad Nép* 1945. május 18. 1. Ezután a Népbíróságok Országos Tanácsa életfogytiglanra változtatta az ítéletet. *Szabadság* 1945. június 15. 4.

75 *Magyar Nemzet* 1945. május 16. 2.

76 Meskó Zoltán vallomása a népbírószágon. 1945. május 15. BFL VII.5.e. 1949/18184. 97–98.

77 Dr. Szüts Iván önéletrajza. 1945. május 21. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 34.

78 Ifjabb Erdődy Elek és Szőnyi Zoltán az alábbiakkal indokolta döntését: „állandó, kicsinyes személyi harcok, a párt címében viselt »szocializmus« szó hazugsága, a pángermanizmussal folytatott állandó kacérkodás és a politikai erkölcs teljes hiánya”. Erdődyben és Szőnyiben a guruló márkák gyanúja mellett szintén „a németországi vérengzések érlelték meg véglegesen az elhatározást”. Vö. Ifjabb Erdődy Elek – Szőnyi Zoltán: Nyílt levél Meskó Zoltánnak. *Magyarország* 1934. július 7. 3. Az 1934-es kisgazdapárti „nyilas tagozathoz” lásd továbbá *Virradat* 1943. augusztus 23. 3.

79 Peter D. Stachura: *Gregor Strasser and the Rise of Nazism*. London – New York, 1983. 49.; Thomas Childers: *The Third Reich. A History of Nazi Germany*. New York, 2017. 84–111., 186–188., 259–261. A Strasserek tevékenységével a korabeli magyar sajtó bőszégesen foglalkozott, a *Pesti Napló* interjújt is készített Otto Strasserrel. Vö. Le a kapitalizmussal! Le a szocializmussal. Otto Strasser, Hitler hűtlen alvezére, a „Fekete Front” vezére beszél az új Németországról és Európa új útjáról. *Pesti Napló* 1932. augusztus 20. 6. Egyes irodalomtörténeti kutatások József Attila rövid „nemzeti szocialista” korszaka mögött Strasserek hatását (is) feltételezik. Vö. Lengyel András: „... gondja két a gondolatban”. *Az értekező József Attiláról*. Szeged, 2005. 183–194. Más hangstúlyokkal Szerdahelyi István: *József Attila-problémák*. H. n., 2020. 67–78. Egyedy regényes életrajzában megemlítette, ekkoriban „hébe-hóba” József Attilával is találkozott. Egyedy emlékei szerint a költő egyszer azt fejtegette neki Németországra utalva, hogy lehet, „most az egyszer nem keletről, hanem nyugatról fog felkelni a nap [sic!]”. Egyedy Balázs: Sorstól úzve hánytvetetten, 1903–1948. Európa, Afrika. Élet- és útleírás. HIM HL VII. Tvgy. 287. d. 3.029. ő. e. 46.

a konzekvenciákat, és „felszólította a nemzeti szocialista érzelmű tömegeket, hogy csatlakozzanak Eckhardt Tiborhoz”, vagyis a Kisgazdapárthoz.⁸⁰ A szürkezónás politikai radikalizmusból induló Szüts tehát nem 1940-ben vált Hitler-ellenes politikussá, hanem már visszavonulása előtt, 1934-ben azzá lett, méghozzá egy markáns náci korszakot követően.⁸¹

A nyilas renegátok hirtelen jött németellenessége nem hatott meg mindenkit. Így például Bajcsy-Zsilinszky hetilapja hosszú vezércikkkel igyekezett lejártni a továbbra is Meskó helyettesének titulált Szütsöt. Az NRP vezérének kapcsolata 1934-ben jutott mélypontra Eckhardtal,⁸² vagyis nem eshetett különösebben neheze, hogy üssön néhányat volt fajvédőpárti kollégájának pettyes múltú új szövetségésén. A sajtóharc folytatódott: a *Szabadság* először faksimile közölte Hehs 1933. május eleji levelét, melynek szerzője arról értekezett, hogy Szütsnek az az „elgondolása, hogy a magyar horogkereszt a német horogkeresztbe, mint egy lánccá való kapcsolása a magyar nemzeti szocialista államnak Fekete tengert hoz”. Egy másik, egy héttel korábban írt – szintén faksimile közölt – levélben pedig Szüts maga írt arról, hogy Kussbach Ferenc belépett hozzájuk, s vele „az egész magyarországi svábság jön”.⁸³ A következő héten közreadott újabb faksimilében Szüts elbizakodottan azt fejtegette, hogy „kezemben Duna-Tisza köze. Vakon követnek”.⁸⁴ Szüts kezében azonban egy árva parlamenti mandátum sem volt, s a Kisgazdapárt sem követte kacskaringós útján. „Pár heti együttműködés után [...] egy választással kapcsolatos félreértés következtében elkedvetlenedtem és visszavonultam a politikától” – fogalmazott szűkszavúan közvetlenül a háború után.⁸⁵ Később a „félreértés” okára is fény derült: a volt náci vezér csoportját egy időközi választáson a kormánypárt javára történő ajánlásátjátszással vádolta meg új pártja.⁸⁶ Szütsöt alighanem ekkor tiltotta el a rendőrség „mindennemű politikai tevékenységtől”.⁸⁷ Legalábbis egy időre.

Szüts szakmai előmenetelét nem tépázta meg zaklatott politikai múltja. 1936 elején bejegyezték az ügyvédek lajstromába,⁸⁸ belvárosi lakásokban élt,⁸⁹ és a régi nemzeti szocialisták által irányított Magyar Folyékonygyümölcs Szövetkezet igazgatóságában is megfordult.⁹⁰ Politikailag a harmincas évek második felében nem exponálta magát. „Keresem

80 *Ujság* 1934. július 10. 6. Szüts belépését a Kisgazdapártba megerősíti Ifj. Erdődy Elek: A nyilaskereszt bomlása. *Magyarország* 1934. július 11. 5.

81 Ő maga a harmincas évek végén még igyekezett kiretusálni kisgazdapárti kiterőjét. A *Keresztény magyar közéleti almanach*ban sem említi ezt, ahol arról értekezett, hogy „1934 végén ügyvédi tanulmányai befejezése végett” hagyta ott a Meskó-pártot. *Keresztény magyar közéleti almanach*, II. 1052.

82 Bartha Ákos: *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*. Bp., 2019. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) 268–270.

83 *Szabadság* 1934. augusztus 5. 1–2. Kussbach tagadta belépését. Vö. *Ujság* 1934. augusztus 4. 7.

84 *Szabadság* 1934. augusztus 12. 1–2. Szüts kijelentése a Böszörmény Zoltán-féle kaszárkeresztesek visszaszorítására utalhatott. „Nagy” jelentése. 1960. január 25. ÁBTL O-14937/1. 323–324.

85 Szüts Iván vallomása. 1945. augusztus 30. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 6.

86 Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 2. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 223.

87 Egyedy Balázs Dénes vallomása. 1962. július 27. ÁBTL 3.1.9. V-150806/4. 70.

88 *Budapesti Közlöny* 1936. január 21. 2.

89 *Budapest és környékének betűrendes távbeszélő névsora*. Kiad. M. Kir. Postavezérgazgatóság. Bp., 1936. [május] 340.; *Magyarország tisztii cím- és névtára*. 45. Kiad. M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Bp., 1937. 193.; *Magyarország tisztii cím- és névtára*. 46. Kiad. M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Bp., 1938. 431.

90 *Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompasz* 11 (1935–1936) 1–2. sz. 580. [Függelék.]

az utakat, de még nem határoztam el magamat” – invitálta „diszkrét megbeszélésre” Rajniss Ferencet 1936 májusában,⁹¹ ám sok minden nem sült ki a „guruló márkák” vádjával éppen támadások keresztjébe kerülő politikussal való kapcsolatfelvételtől.⁹² Szüts az évtized végén már az EMÁB ellenőréként praktizált,⁹³ miközben ideológiai értelemben is konszolidálódott. 1937 októberében a Magyar Nemzetpolitikai Társaság előadójaként referálta Csuka Zoltán jugoszláviai magyarokról tartott előadását,⁹⁴ írásban pedig egy jugoszláv–bolgár–magyar szövetséget körvonalazott. „Bennünket elnyelhet a germán áradat, de aztán ti következtek” – írta fenyegetően a szerbeknek címezve egy turanista folyóiratban.⁹⁵ 1940 februárjában az Egyesületközi Együttműködés és a BMT által közösen rendezett „magyar világnézeti anketon” azt is fejtegette, hogy „a magyarság nem simulhat ideológiailag semmiféle idegen hatalomhoz. Hangsúlyozta, hogy a magyar ideológiát és eszméket ki kell építeni és ezen az úton [kell] törekedni a jobb jövő felé.”⁹⁶

A magyarszocialista⁹⁷

Szüts Iván 1940. október elején tért vissza a pártpolitika világába hangsúlyosan magyar-nak mondott ideológiájával. Mindez két héttel azután történt, hogy Szálasi Ferenc kormányzói amnesztiával kilépett a szegedi Csillagbörtön kapuján, hogy aztán pártja, a Nyilas-keresztes Párt (= NYP) népszerűsége az elkövetkező hetekben-hónapokban a tetőfokára érjen.⁹⁸ Ilyen körülmények közepette jelent meg egy cikk az egyik legfontosabb náciellenes lapban, a *8 Órai Ujság*ban arról, hogy Szüts Iván 1940. október 3-án megalapította a Nemzeti Tábor – Magyar Szocialista Mozgalmat (= NT).⁹⁹

Az új formáció céljairól és ideológiájáról a Szüts által jegyzett programból tájékozódhattak részletesen az érdeklődők. Innen tudjuk, hogy az NT szimbóluma a magyar fajvédők által előszeretettel használt kettős kereszt volt, szablyával. Szüts az európai hivatású „középhatalomnak” tekintett Magyarországnak kívánt ideológiát kínálni a „magyarszocializmussal”, célként pedig a „magyar szocialista állam” létrehozását nevezte meg. Innen nézve akár természetes is, hogy a jogász-szerző egy szót sem szólt az adott közjogi helyzetről, a kormányzó nevét pedig le sem írta pamfletjében – holott Horthy Miklós kul-

91 Szüts Iván levele Rajniss Ferencnek. 1936. május 13. [Részlet.] *Demokrácia* 1945. június 18. 5.

92 Rajniss ügyéhez lásd Bartha Ákos: Nácivadászat „kasszafúrókkal” és „léleklátókkal”. Az 1936-os Rajniss-ügy I–II. *Kommentár* (2017) 2. sz. 29–41., 3. sz. 32–44.

93 MNL OL Z 169. 21. cs.

94 *Magyarság* 1937. október 31. 17. Egy zavaros lovagias ügybe azért belekeveredett tápiósápi körorvos öccse segédjeként. *Uj Nemzedék* 1937. december 15. 4. *MOT* 20 (1938) 34. sz. 1938. február 12. [3., törvényszéki kiadás.]

95 Szüts Iván: Magyar–jugoszláv–bolgár blokk. *Kelet* (1937) 7. sz. 4. Vö. Farkas Ildikó: A turánizmus. *Magyar Tudomány* 100 (1993) 866–868.

96 *MOT* 22 (1940) 53. sz. 1940. február 23. [2. kiad.] [10:30.]

97 Ennek a fejezetnek a tartalmához részletesen (két ív terjedelemben) lásd Bartha Ákos: A Nemzeti Tábor – Magyar Szocialista Mozgalom a közélet porondján. In: *Médiatörténeti mozaikok 2022*. Szerk. Paál Vince. Bp., 2023. 269–295.

98 Karsai: *Szálasi Ferenc*, 222.

99 *8 Órai Ujság* 1940. október 5. 5.

tuszának ápolása kötelező kúr volt minden magára valamit is adó fajvédő szervezet számára a korszakban.¹⁰⁰ Horthy mellőzése valószínűleg praktikus okokkal magyarázható, mivel a fő cél az elbizonytalanodott nyilasok megnyerése lehetett, s ehhez figyelembe kellett venni a hungaristák politikai szocializációját, gyakori kormányzóellenességét. A nekik szánt „magyarsocializmus” egyfajta „kiegyenlítő eszmerendszer” kívánt lenni, amely utat mutat a „népek országútján”, „világesszmék ütközőpontján”, vagyis a Kárpát-medencében. A bolsevizmus, a fasizmus és a nemzetiszocializmus vonzásában és szorításában „a függetlenség és a szabadság levegőjét” vizionálta a szerző, aki arról is írt, hogy a magyarság a vérszerződés, a Szent Korona-tan és a fajvédelmi gondolat alapján fog újjászületni.¹⁰¹

Az NT politikai programja a nemzetiségi kérdés tárgyalásával kezdődött, aligha függetlenül a nyilasok 1940 nyarán nagy felháborodást keltő nemzetiségi javaslatától.¹⁰² A program szerint bárminemű nemzetiségi jog alapfeltétele a „feltétlen állam- és nemzet-hűség”. A pártvezér szerint a magyar faj különféle fajtákból kialakult „történelmi faj”, ezért a magyarság nem helyezkedhet a „faji világnézet alapjára”. Szüts ehelyett egyfajta „keresztény” alapokon nyugvó „pozitív magyarságvédelmet” hirdetett, vagyis a nem magyar származásúakat is magyarnak tartotta – abban az esetben, ha az illető nem zsidó származású, és „csakis a magyar nemzeti közösségbe tartozónak érzi és tudja magát”. E megközelítés alapján nem meglepő, hogy pártolták az őrségváltást, amennyiben az az általuk definiált magyarság számára kedvez. A belpolitikában „munkaalapú államot” és népképviselői demokráciát hirdettek. Az NT programja – Szüts első két politikai formációját követve – hitet tett a korlátozott magántulajdon, az általános és titkos választójog, valamint a sajtó- és szólásszabadság mellett, és erősen hangsúlyozta az önkormányzatiság fontosságát. Agrárpolitikájuk fókuszába a telepítés került, s ezen belül külön kiemelték a „főváros környékének és a határvidékeknek tervszerű és nagyarányú betelepítését dúsan termő magyar családokkal”. Szüts legrészletesebben a kultúrpolitikáról szól: ingyenes népoktatást, „magyarszellemű” rádió- és sajtóreformot, valamint ponyvaellenes harcot hirdetett.¹⁰³

100 A második világháború alatti Horthy-kultuszhoz lásd Turbucz Dávid: *A Horthy-kultusz 1919-1944*. Bp., 2015. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) 215–293.

101 Szüts Iván: *A Nemzeti Tábor magyar szocialista mozgalom politikai programja*. Bp., 1940. 1., 12.

102 Hubay Kálmán és Vágó Pál 1940. június első hetében nyújtották be a Nyilaskeresztes Párt (= NYP) nemzetiségi javaslatát, amely szerint a magyar államot egyenrangú, széles körű önkormányzati jogokkal felruházott „népcsoportoknak” kell alkotniuk. Hubayék éppen akkor terjesztették be tervezetüket, amikor a Teleki-kormány a kárpátaljai területi autonómia bevezetésén dolgozott, miközben a *Volksbund* is hasonló kollektív nemzetiségi jogokat követelt a honi németiség számára. Ekképp a nyilas törvényjavaslat hiába hangsúlyozta a magyarság vezető szerepét az államban, s hiába volt az NYP egyre rosszabb viszonyban a *Volksbund*dal, a hungaristákra úgy is a pángermanizmus billoga süttetett, hogy nemzetiségi tervüket a Német Birodalom sem támogatta. A Szent István-i Magyarország elárulójának beállított betervezőket nemzetárulás címén végül megfosztották mandátumuktól. Vö. Tilkovszky Lóránt: A nyilasok törvényjavaslata a nemzetiségi kérdés rendezéséről. *Századok* 99 (1965) 1247–1258.; Paksa Rudolf: Fajvédők, nyilasok, hungaristák a nemzetiségi kérdésről. *Limes* 23 (2010) 2. sz. 35–37.

103 Hagymázás külpolitikai krédójuk elhatárolódott „mindenfajta imperialista törekvéstől”, ugyanakkor a „Szent Istváni Magyarország maradéktalan visszaállítását” hirdették, amit ráadásul összeboronálható-

Az NT 1940-es programját egy függelék egészítette ki, melyben a jobboldaliság-baloldaliság, illetve a nyilasság-törzsökösség kérdéskörét járta körbe a szerző. Szerinte a „magyar nemzetiszocialista mozgalom betöltötte hivatását”, ezért el kell tűnnie a politikai arénából. A nemzetiszocializmus ugyanis „mint politikai életforma a germánvilágnak és a germán világhatalom dinamikus törekvéseinek kizárólagos politikai eszköze lett és ma már egyet jelent a németiséggel”. A magyar nemzetiszocializmus tehát fából vaskarika, hiszen fő szimbóluma, a nyilaskereszt is csupán kényszer szülte variánsa a Hitler hatalomra jutásával Németország állami szimbólumává lett (s ezáltal Magyarországon már 1933-ban betiltott) horogkeresztnek. Mindebből következik, hogy a hungarizmus „elhomályosítja” „a magyarság tisztánlátását saját életérdekei iránt”. Szüts némileg meglepő módon elhatárolódott a törzsökös ideológiától is, mert nem tartotta azt „a magyar nép lelkéből fakadó politikai gondolatnak”.¹⁰⁴ Jobb- és baloldaliság tekintetében a függelék közhelyeket pufogtatott: a vágyott „szociális magyar megújulás” érdekében nemzeti egységre buzdított, mivel „jó szándékú és értékes emberek” mindkét oldalon vannak. A nemzeti minimum Szüts-féle tézise szerint, ha a jobboldaliak szociálisan érzékenyek lesznek, a baloldaliak pedig nemzeti alapra helyezkednek, megteremtődhet a hön áhított nemzeti egység.¹⁰⁵

Az NT eleinte Szüts magánvállalkozása lehetett, amit az is alátámasztani látszik, hogy két teljes évig nem volt saját orgánuma a szervezetnek. Szekerüket az NYP 1941 őszi válsága lendítette meg.¹⁰⁶ Ekkor csatlakozott az NT-hez az egykori nyilaspárti középvezetők közül Egyény Károly, Oláh Árpád, Csomoss Miklós és Szabó Kálmán. Még fontosabb „igazolás” volt Stolte István, mivel a kommunista renegát író – Oláhhoz és Egyedyhez hasonlóan – már régóta kapcsolatban állt Sombor József főkapitány-helyettessel, aki aztán az NT nyilaselles tevékenységét hatósági eszközökkel és anyagiakkal is támogatta. Stolte Szütsnél 1941 közepétől 1943 elejéig vezette az NT sajtóosztályát. Nagy feltűnést keltett a sajtóosztály első, 1941 utolsó hónapjaiban megjelent kiadványa – Stolte történelmi témájú munkája –, *A parasztok királyától a nagyságos fejedelemig: a magyar múlt külső és belső harcokban legvéresebb két évszázadának korszerű újraértékelése*. A szerző a Dózsa György-féle parasztfelkeléstől a szatmári békéig tartó időszakot tárgyalva a magyar függetlenségi hagyomány osztályharcos narratíváját kínálta. A heves reakciót nemcsak a „felháborító”

nak gondoltak „a kárpátmedencei és délkelet-európai kis- és középállamokkal való politikai jóviszonnal”. Szüts: *A Nemzeti Tábor*, 3–5., 8–11.

104 A konzervatívabb beállítottságú baráti Huszár Aladár (1885–1945) és a nála radikálisabb Makay Miklós (1899–1950) nevével fémjelzett „törzsökös” mozgalom a németellenes magyar fajvédelem zászlóshajói voltak 1938 és 1945 között. Amellett kardoskodtak, hogy a magyar politikai és gazdasági életet a magyar származásúaknak kell irányítaniuk a „zsidók” és az „árjak” (vagyis a németek) helyett. Bartha: *Törzsökösök, rongyosok, turániak*, 19–47.

105 Szüts: *A Nemzeti Tábor*, függelék.

106 1941 szeptemberében Pálffy Fidél és Baky László vezetésével egy jelentősebb csoport hagyta el Szálasit, hogy néhány nap múlva Magyar Megújulás Nemzetiszocialista Pártszövetségként (= MMNP) lépjenek frigyre Imrédy Béla pártjával. Ez az alakulat vált a korabeli magyar szélsőjobboldal vezető erejévé. Az MMNP újságja a *Magyarság* lett, míg a *Pesti Újság* az NYP lapja maradt. Paksa: *Magyar nemzetiszocialisták*, 338., 353.

„marxista munka” megjelenése motiválta,¹⁰⁷ hanem az NT által nagy mennyiségben megjelentetett nyilas- és Imrédy-ellenes röpcédula is. Szintén komoly publicitást kapott egy másik NT-kiadvány, Egyéný 1942 júniusában megjelent nyilasellenes brosúrája, a *Feleljen Szálasi Úr!* Szüts formációjának ezek a „leleplező” munkák és a körülöttük kialakuló sajtó-polémia hoztak elsősorban ismertséget: Stolte, Egyéný, Török, Oláh és mások „leleplező” írásait nagy példányszámú országos napilapok tárgyalták, míg a defenzívába szorult hungaristák igyekeztek agyonhallgatni vagy bagatellizálni a kritikákat.

Szüts Iván 1942 októberében vette bérbe a nyilasokból (ideiglenesen) kiábrándult régi fajvédő, Budaváry László hetilapjának, a *Nemzeti Életnek* néhány oldalát, mely innentől fogva – fejlece szerint – az NT „hivatalos lapjaként” működött. Az itt közölt cikkek zöme a hungaristák és az imrédysták viselt dolgaival foglalkozott. Az NT célja a nemzetiszocialista előretörés „lefékezése” volt, amit térítés mellett „lejárattással” véltek megoldhatónak.¹⁰⁸ Célkeresztjükbe került a hungarista *A Nép* és *Pesti Újság*, a nemzetiszocialista *Magyarország*, valamint az imrédysta *Virradat*, *Magyar Futár* és *Nemzetőr* is. Szüts immáron hangsúlyosan kormányzóhí, konstruktív ellenzéki ígéretet ígért, amely képes radikalizálni a túl konzervatívnak tartott kormányt. Ehhez a „népi mozgalmakat” tervezte megtisztítani az idegen elemektől, hogy véget lehessen vetni az „idegenimádatnak”.¹⁰⁹ A pártvezér ezért egyszerre igyekezett nyitni a turanizmus és a népi mozgalom felé. A Turul Szövetség válsága idején a Fitos Vilmos vezette „népi szárny” mellett tört lándzsát,¹¹⁰ s lapjában (ahol a Turáni Társaság és a Magyarországi Turán Szövetség híreit is szemlézték) még az állandóan támadott Magyar Megújulás Nemzetiszocialista Pártszövetség székei származású politikusról, Mester Miklósról, pontosabban az ő „magyar népi szocializmusáról” is elismerően írtak.¹¹¹ Az NT turáni és fajbiológiai osztályt is működtetett; előbbit az 1938-as *Turáni napmesék* társszerzője, Eszes István,¹¹² utóbbit a „zsidó tehetségről” pamfletet jegyző egyházszeghi Kiss Imre vezette.¹¹³ A politikai osztályért az a Jászay Lajos felelt,¹¹⁴ aki már 1934 nyarán részt vett a „sváb terjeszkedést” szimbolizálni hivatott hidas harang nagy sajtónyilvánosságot kapó Budapestre hozatalában.¹¹⁵ A szervezet emellett több vezetőségi tagja (például tyuskai Pap Béla, Rákossy Jenő) révén kötődött a Magyar Testvéri

107 Vö. pl. Egy történelemtanár: Osztályharc Mátyás, Rákóczi és más nemzeti hősök ellen. Kinek a pénzén jelent meg Stolte István Miklós gyalázkodása? *Egyedül Vagyunk* 1942. január 15. 5–6.

108 Szüts Iván levele az EMÁB Igazgatóságának és Üzemi Bizottságának. 1946. május 24. MNL OL Z 169. 21. cs.

109 Szüts Iván: Napfényen. *Nemzeti Élet* 1942. október 4. 3.

110 Mi újság a Turul körül? Fitos Vilmos nyilatkozata. *Nemzeti Élet* 1943. március 7.; Lássuk a mai fiatalság lelkét. *Nemzeti Élet* 1943. április 25.

111 Mi nem támadjuk a nyilasokat, hanem a nyilasságot támadtuk és támadjuk! *Nemzeti Élet* 1943. február 28.

112 Ablonczy: *Keletre magyar*, 170.

113 Egyházszeghi Kiss Imre: *A zsidó tehetség titka*. Bp., 1939.

114 A Tábó hírei. *Nemzeti Élet* 1942. október 11. 3.

115 A többségében németek által lakott Baranya vármegyei Hidas elnéptelenedő református templomának harangját 1934-ben főiskolások Budapestre vitték és a Kálvin téren demonstratív szándékkal felállították, szimbolizálандó a magyarság közelgő nemzethalálát és a németek dunántúli térnyerését. Vö. Kaltenecker Krisztina: A magyar–német együttélés a Schieder–Weidlein-történeiszvita tükrében. In: *A Kárpát-medence népeinek együttélése a 19–20. században*. Szerk. Egry Gábor – Feitl István. Bp., 2005. 233. és Szécsényi András – Kerepeszki Róbert: „Ellenzék” a Turulban. A Turul Szövetségről. *Századok* 146 (2012) 188. (A sváb-tematikához kapcsolódó „egyke” visszatérő téma volt Szüts lapjaiban.)

Közösséghez, soraikat erősítette továbbá a rongyos gárda németellenes tagjainak egy része (Egyedy szerint a „zöme”) is.¹¹⁶ Vagyis az NT jól érzékelhetően a németellenes magyar fajvédelem hálózatához tartozott.

A saját fórum a pártélet (ideiglenesnek bizonyuló) fellendülését eredményezte, amint arról nemcsak a *Nemzeti Élet* szervezeti hírei, de a fennmaradt közel négyszáz belépési nyilatkozat is tanúskodik. A kartonok tanúsága szerint „keresztény” városi kisegyszteneciák (kisiparosok, altisztek, vállalati segédszemélyzet, munkások stb.) voltak túlsúlyban a szervezetben, ahol magánalkalmazottakat, alacsonyabb beosztású állami tisztviselőket és feltűnően sok női tagot találunk.¹¹⁷ Jelentős volt a székely csoportjuk is.¹¹⁸ Szüts a szövetségesek szicíliai partraszállásának másnapján Fogjon össze a nemzeti jobboldal a nemzeti baloldallal címmel közölt írást lapjában,¹¹⁹ s felhívása nagy felháborodást váltott ki a németbarát oldalon. A Kiszgazdapárt és az SZDP híres együttműködési deklarációját közel egy hónappal megelőző „népfrontkezdeményezés” a *Nemzeti Élet* tulajdonosának is sok lehetett,¹²⁰ legalábbis az NT és Szüts nevét 1943. szeptember 5-én levették a lap címlapjáról.

Szüts azonban 1943 novemberében újra fórumhoz jutott – vagyis akkor, amikor „kivételes méltánylást érdemlő körülmény” nyomán tagja lett a Sajtókamara kiadói fősztályának.¹²¹ Immáron saját, kéthetente hat oldalon megjelenő újságot indíthatott *Nemzeti Tábor* néven, ami figyelemre méltó fegyvertény a korabeli – háborús recesszióban, cenzurális viszonyok közt működő – sajtóéletben. Szüts érdekében sógora, Erusalim Vasziljev nyugállományú bolgár vezérkari ezredes járt közben Zsindely Ferenc kereskedelmi és közlekedésügyi miniszternél,¹²² s feltételezhetően a Külügyminisztérium Sajtó- és Propaganda Osztályát vezető Ullein-Reviczky Antal támogatását is sikerült megszerezniük. A *Nemzeti Tábor* nemcsak a szociáldemokrata–kiszgazdapárti együttműködés, hanem Kállay Miklós kormányfő politikája mellett is kampányolt, ami csak látszólagos ellentmondás, mivel mind a miniszterelnök, mind az említett ellenzéki erők a háborúból való kiváláson dolgoztak a maguk eszközeivel,¹²³ ahogyan Szüts nyilas- és németellenességének is ekkor már ez volt a legaktuálisabb olvasata.

116 „Nagy” jelentése. 1960. január 25. ÁBTL 3.1.5. O-14937/1. 335.; Éliás Andor vallomása. 1945. augusztus 25. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 15–16.; Szaszko József: Újra felszínre a „Rongyos Gárda”. *Nemzeti Élet* 1942. december 13. 2.

117 MNL OL P 2261-10., illetve ÁBTL 4.1. A-1355.

118 Székely közgyűlés Budapesten. *Nemzeti Élet* 1943. június 27. Ezres tömeg a Nemzeti Tábor Székely Csoportjának vígadóbéli kultur-összejevetelén. *Nemzeti Élet* 1943. július 25.

119 Szüts Iván: Fogjon össze a nemzeti jobboldal a nemzeti baloldallal! Az egység alapjai. *Nemzeti Élet* 1943. július 11.

120 Utóbbihoz lásd A Szociáldemokrata Párttal való együttműködés kérdései a Független Kiszgazdapárt és a Független Magyar Polgári Párt értekezetén. *Népszava* 1943. augusztus 7. 5. Vö. Vida István: *A Független Kiszgazdapárt politikája, 1944–1947*. Bp., 1976. 18.

121 *Budapesti Közlöny* 1943. november 21. 7.

122 „Nagy” jelentése. 1960. január 25. ÁBTL O-14937/1. 335. Vö. Er. Vassilev ezredes: Héroszok-szentek. *Nemzeti Tábor* 1944. január 6. 1. Egy másik családtaggal, Nikolaj Vasziljev külügyminisztériumi újságíróval interjút is készítettek. *Nemzeti Élet* 1943. június 6.

123 A Kállay-kormány vonatkozásában lásd Joó András: *Kállay Miklós külpolitikája. Magyarország és a háborús diplomácia 1942–1944*. Bp., 2008. (Politikatörténeti Füzetek 27) 45.

A népiek irányában épített hidat sem égette fel a pártvezér. Illyés Gyulától nyilatkozatot közölt lapja, az NT által „Nagy Útmutatóként” tisztelt Szabó Dezső pedig publikált is a *Nemzeti Táborban*.¹²⁴ Mélik Endre Kodolányi János szárszói beszédére hivatkozva kárhoyztatta ugyanitt a szavak inflációját és – mindenekelőtt – az egyoldalú külpolitikai elköteleződést.¹²⁵ A *Nemzeti Tábor* a Pajor-szanatóriumot angolszász orientációjú ellenállási bázissá alakító Szabadság, Emberség, Magyarság mozgalom meghatározó alakjának, Szent-Iványi Sándor unitárius lelkésznek a nyilatkozatát is közölte az egyházak és a munkásság témakörében,¹²⁶ a német megszállás előestéjén pedig Péter Ernő értekezett a szociális és a nemzeti gondolat összeegyeztetéséről ugyanitt.¹²⁷ Védtek is a Magyar Testvéri Közösség lapját és a „harmadik oldalt” a nemzetiszocialistákkal szemben,¹²⁸ majd az utolsó lapszámában a Közösség által működtetett Magyar Irodalompartoló Társaság díjazásra javasolt íróinak névsorát tették közzé. A nagydíjat később elnyerő Szabó Dezsőről portrét közöltek.¹²⁹

A *Nemzeti Tábor* utolsó száma már a német megszállás után, 1944. március 30-án jelent meg. Szüts ebben a kritikus időpontban szükségét érezte, hogy két évvel korábbi, s a „jelenlegi történelmi pillanatokban” még aktuálisabbnak gondolt cikkét Horthy és „minden illetékes tényező” figyelmébe ajánlja. A „magyar szocializmusról” szöött, „német-zsidó Marxot” emlegető fejtegetései azonban kicsit sem hatották meg az illetékeseket,¹³⁰ akik 1944. április közepén betiltották a lapot és a pártot,¹³¹ júniusban pedig Szüts ügyvédi kamarai tagságát is törölték.¹³² A pártvezért 1944. október 15-e után saját állítása szerint a nyilasok keresték, aminek ellentmondani látszik, hogy nem élt illegálításban, sőt légóparancsnoki feladatokat látott el az ostrom idején.¹³³ Egyedyyvel az egyik zavaros háttérű kiségitő honvéd karhatalmi alakulatba, Földvári Miklós tartalékos százados zuglóí 141-es KISKA-jába jelentkeztek, elkerülve ezzel a frontszolgálatot.¹³⁴

124 Zilahy Lajos és Illyés Gyula nyilatkoznak: mit olvasson a falu? *Nemzeti Tábor* 1944. január 6. 5.; Szabó Dezső: A kritika létjogáról. *Nemzeti Tábor* 1943. november 26. 2.

125 Mélik Szabó Endre: Külpolitikánk útja. *Nemzeti Tábor* 1944. március 3. 4.

126 *Nemzeti Tábor* 1944. február 18. 4. Szent-Iványi csoportjához lásd Szelke László: *A Gresham a nácik ellen. Az ellenzék, az embermentés és az ellenállás hálózatai*. Bp., 2016. 83–84.

127 Péter Ernő: A szociális századokról. *Nemzeti Tábor* 1944. március 3. 5. Péterhez lásd Szekér: *Titkos Társaság*, 37.

128 A „Magyar Út” élén érdekes kritikát olvastunk a „Magyarság” egy cikkéről. *Nemzeti Tábor* 1944. március 18. 5.

129 A Magyar Irodalompartoló Társaság beszámolója. *Nemzeti Tábor* 1944. március 30. 4.; Szabó Dezső. Uo.

130 Szüts Iván: Az illetékesek figyelmébe! Szocializmusunk csak magyar szocializmus lehet. Mi a magyar szocializmus? *Nemzeti Tábor* 1944. március 30. 1–2.

131 *Reggeli Magyarország* 1944. április 16. 5.; *Reggeli Magyarország* 1944. április 17. 3.

132 *Budapesti Közlöny* 1944. június 14. 15.

133 Légóparancsnokként – saját állítása szerint – zsidónak minősítettek mentett. Részletezi Szüts Iván levele a IV. kerületi kapitányság politikai osztályának. 1945. május 14. ÁBTL 3.1.9. V-102442. 40–45.

134 Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 2. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 223–224. Földvárihoz lásd Bartha: *Véres város*, 236–237.

A nemzeti kommunista

Szüts Iván 1945 utáni pályája hűen tükrözi az NT vezetőjének múltját, melyből a háború után száznolcvan fokok fordulatot vett politikai életben is megpróbált tőkét kovácsolni. Bár az NT 1945-ben nem került fel a fasiszta pártok és egyesületek listájára, vagyis nem oszlatták fel, újjászervezésére mégsem került sor. Ennek fő oka, hogy az NT programját a „fasiszta” irodalom darabjai közt emlegették,¹³⁵ betiltották,¹³⁶ szerzőjüket pedig egy „leleplező” *Népszava*-cikk¹³⁷ hatására állásából felfüggesztették, nyugdíjaztatták, lakásából kilakoltatták. Miután hosszú procedúra végén Szütsöt végül igazolták, felmondását az EMÁB (munkaerőhiányra hivatkozva) 1946 nyarán visszavonta.¹³⁸ Ő maga mindeközben Csomoss Miklóssal és másokkal megalapította a Motor Hajózási és Szállítmányozási Kft.-t,¹³⁹ a Kisgazdapárt körül forgolódott,¹⁴⁰ régi barátaival egy „nemzeti kommunista” párt létrehozása érdekében konspirált,¹⁴¹ a békekonferenciára készülõ Nagy Ferenc miniszterelnököt pedig szürreális béketervekkel bombázta. Leveleiben kifejtette, hogy „március 19-ét a magyar dicsőség napjának kell feltüntetni”,¹⁴² mivel „a magyar nép” (!) tudatosan provokálta ki Magyarországot megszállását, ezzel mérve „csapást” a csapataikat itt állomásoztatni kénytelen Németországra. A nyughatatlan ügyész¹⁴³ el is várta volna Magyarország mentesítését a jóvátétel alól, sőt indítványozta, hogy az országot ért károkat közösen térítsék meg a hadviselő felek.¹⁴⁴ Szüts a miniszterelnök semmitmondó válasza után sem nyugodott: okkal tartva a trianoni határok visszaállításától, szakmányban kezdte gyártani saját békekoncepcióit. Ezekben – az állítása szerint az állambiztonság által „lektorált” – brosrákban összegegyeztetetõnek gondolta az említett provokációteóriát a „Horthy-féle ellenforradalom önzõ, rövidlátó és bûnös társaságának” ostorozásával.¹⁴⁵

135 *Szabadság* 1945. június 7. 2.

136 Betiltott fasiszta magyar könyvek. X. közlemény. *Népi Egység* 1945. október 30. 2.

137 A cikk Török András és Stolte Istvánt is vádolta. Vö. Egy nyilas „író” a rendõrségen. *Népszava* 1945. április 18. 3. Szütsöt késõbb is gyakorta támadták a nyilvánosság elõtt múltja miatt. Vö. pl. Polgár Dénes: Dr. Szüts Iván, Meskó Zoltán vezérhelyettese az országgyûlés Balogh-párti tagja. Petíció és feljelentés a demokratikus parlament nyilas tagja ellen. *Világosság* 1947. október 4. 3.

138 MNL OL Z 169. 21. cs. [Szüts Iván személyi kartonja. EMÁB.]

139 BFL VII.171.a 1945/0912.

140 Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 3. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 226.

141 Az 1945 utáni virulens antiszemitizmusról tanúskodó röpirat-ügy a Kisgazdapárt ellen irányuló Magyar Közösség-per egyik szála volt. Ungváry Krisztián: Két röpirat – politikai hangulat Magyarországon 1945–1946-ban. 2000 (2002) 5. sz. 61. ÁBTL 3.1.9. V-55923. 17–25.

142 Szüts Iván levele Nagy Ferencnek. 1946. május 7. *Mozgó Világ* 12 (1986) 7. sz. 48.

143 Beosztásához lásd MNL OL Z 169. 21. cs. [Szüts Iván személyi kartonja. EMÁB.]

144 Szüts Iván levele Nagy Ferencnek. 1946. június 7. *Mozgó Világ* 12 (1986) 7. sz. 49–50.

145 Szüts Iván: *Mi az igazság a magyar békekérdésben? Háborús felelõségünk kérdése. A magyar ellenállás. A svábkérdés. A zsidókérdés.* Bp., 1946. 6. Vö. uõ: *Memorandum a magyar békekérdés tárgyában. Országos Kossuth Szövetség – Törzssõkös Magyarok Tábor.* Bp., 1946 után; Szüts Iván – Bányász Gergely: *Mi az igazság a magyar békekérdésben? Háborús felelõségünk kérdése; a magyar ellenállás; a svábkérdés; a zsidókérdés; jövõnk erkölcsi és gazdasági alapja.* Bp., 1947.; Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 3. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 226. E munkák nem szerepelnek a Külügyminisztérium, illetve a Tájékoztatásügyi Minisztérium által támogatott 1945/46-os propagandakiadványok listáján. Békés Csaba: *Európából Európába. Magyarország konfliktusok keresztjében, 1945–1990.* Bp., 2004. 124–128.

Aligha mellékes szempont, hogy Szüits 1945 végén vagy 1946 elején „önkéntes politikai munkára jelentkezett” a Politikai Rendészeti Osztályon.¹⁴⁶ Először a belső, majd az ötvenes évektől a külső elhárítás vonalán dolgozott, 1956 után pedig a BM II/5. (Belsőreakció-elhárító) és a BM II/2. (Kémelhárító) Osztály egyaránt foglalkoztatta „Tamás” ügynököt.¹⁴⁷ Mindezek folytán Szüits „az állambiztonsági szervek irányítása alapján” fejtett ki „politikai tevékenységet” a Balogh István páter által 1947 nyarán megalapított Független Magyar Demokrata Párt (= FMDP) főtítkáraként is.¹⁴⁸ Az FMDP nagytökeellenes, polgári demokrata ideológiájú „konstruktív ellenzéki pártként” határozta meg magát. Szüits egyike volt a Balogh-párt azon 18 képviselőjének, akik az 1947-es választásokon a törvényhozásba jutottak.¹⁴⁹ Munkahelyén ekkor saját kérésére nyugdíjazták, így immáron a törvényhozásban szónokolhatott az évszázados „germán-sváb rendszerről”,¹⁵⁰ illetve a keletre irányuló német expanzióról.¹⁵¹ Ő volt az egyetlen FMDP-képviselő, aki 1948-ban megszavazta az egyházi iskolák államosítását,¹⁵² majd pártját képviselte a háború utáni demokrácia egyik utolsó színjékében, a Magyar Függetlenségi Népfront választási bizottságában.¹⁵³ Ez sem segített rajta: a Rákosi-korszakban kikerült a parlamentből, fizikai munkásként kereste kenyerét, majd ügyvédként próbált szerencsét, s 1953 és 1955 között a jugoszláv követség jogtanácsosa lett.¹⁵⁴

Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején Szüits (mint „politikai pártvezető”) és Egyedy (mint „katonapolitikai vezető”) megkísérelték feltámasztani az NT-t. A „Nemzeti Tábor – Független Magyar Szocialista Pártmozgalom” követelte „az elmúlt népellenes zsarnoki rendszer rideg és kegyetlen ún. dogmatikus szocializmusának teljes és maradéktalan felszámolását”, a szovjet csapatok távozását, a demokratikus reformokat, valamint a „függetlenség és a magyar szocializmus kinyilvánítását”.¹⁵⁵ November elején aztán Szüits átpártolt egy „fajsúlyosabb politikai szervezethez”,¹⁵⁶ és a Keresztény Demokrata Párt (= KDP) ügyvezető elnöke lett. Ezt a formációt egykori pécsi iskolatársa, később Balogh-párti kollégája, a Rákosi-korszakra ügybuzgó kommunistává lett Parragi György alakította, pár nappal azt követően, hogy október 29-én el kellett hagynia a *Magyar Nemzet* főszer-

146 Szüits Iván vallomása. 1961. november 30. BFL XXV.60.e. 015. 1963. 202. Vö. Szüits Iván: Összeállítás személys ügyben. 1967. február 27. ÁBL 3.1.5. O-14820/5. 114.

147 Práger László rendőr őrnagy vallomása. 1962. július 31. ÁBTL 3.1.9. V-150806/4. 89–97.; Németh Imre rendőr főhadnagy vallomása. 1962. július 31. Uo. 194–200.

148 Szüits Iván vallomása. 1962. augusztus 3. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 227–229.

149 Hubai László: *Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000*. I–III. Bp., 2001. I. 77. (Idézet innen), 79.

150 A lengyel–magyar szerződés kapcsán szólt fel. Az 1947. évi szeptember hó 16-ára összehívott Országgyűlés naplója. I–V. Bp., 1948–1949. IV. (61–90. ülés) 658. [1948. július 8.]

151 A bolgár–magyar szerződés apropóján lásd uo. IV. 740. [Szüits Iván felszólalása. 1948. augusztus 4.]

152 *Egy élet a kereszténydemokráciáért*. Kovács K. Zoltán válogatott írásai. Szerk. Szabó Róbert – Gyorgyevics Miklós. Bp., 2017. 197.

153 *Népszava* 1949. április 23. 1.

154 Önéletrajzi kiegészítés. 1961. szeptember 29. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 124–125.

155 Egy szélsőjobb[oldali] program 1956-ból. Közzéteszi Vida István. *História* 15 (1993) 8. sz. 20–21.

156 Kiss Mária Rita: A DNP és az 1956-os keresztény pártpolitika. In: *Magyar kereszténydemokraták és 1956*. Szerk. Kiss Mária Rita. Bp., 2017. 48.

kesztői posztját.¹⁵⁷ A KDP tizenhat pontos programja népfrontos alapon hirdetett széles körű társadalmi összefogást. A független, semleges, demokratikus Magyarországot jelölték meg célként, és a szabad vallásgyakorlat helyreállítását is követelték. „A november 4-i szovjet invázió után a párt hamarosan beszüntette tevékenységét, s a nemzeti ellenállásban sem vett részt.”¹⁵⁸ Könnyen megeshet tehát, hogy a KDP-t valóban „kormányengedéllyel” alapították, a „Mindszenty-féle tömegeknek a pártba való bevonása céljából”.¹⁵⁹ Szüts ezután visszatért régi formációjához és december elején írásban proklamálta, hogy a „nemzeti felkelésben tevékenyen részt vett” NT a „reális és időtálló nemzeti követelések” teljesítésének érdekében átalakul Nemzeti Felkelés Pártjává, hogy egyrészt őrizze a forradalom igazi szellemét, másrészt megakadályozza a szabadságharcot mértelyező „retrográd ellenforradalom” térnyerését.¹⁶⁰

Szüts minden szervezkedéséről tájékoztatta az Államvédelmi Hatóságot a szintén ügynökként foglalkoztatott Egyedyn keresztül, illetve esetenként saját maga referált „összekötőjének”.¹⁶¹ Valószínűleg ennek köszönhető, hogy nem esett komolyabb bántódása a megtorlások idején. Sőt, 1957-ben újabb izgalmas feladatot kapott az újjászerveződő állambiztonságtól: megbízták, hogy „építsen ki széles kapcsolatokat a nyugatra kivándorolni szándékozó, vagy látogatóba utazó személyek körében”. 1960 tavaszán megbízatását azzal toldották meg, hogy „munkája során törekedjen nemes valuta [sic!] behozatalára”.¹⁶² „Tamás” lelkesen látott munkához. Vízumügyekre, elsősorban német származású magyar állampolgárok Nyugat-Németországba való kivándorlásának papírügyeire specializálódott, és több helyütt képviselőlet nyitó irodájának néhány év alatt saját alkalmazottai, külföldi kapcsolattartói és több ezer ügyfele lett. Legfontosabb nyugat-németországi partnerének, a „Kreutzer Irodának” is nevezett „Dunamenti Svábok Tájékoztató Irodája” bizonyult. Szüts azzal ideologizálta meg munkásságát, hogy az itthon maradó rokonsággal is zsarolható „svábok” tömeges kivándoroltatása állami érdek, mivel általuk egyedülálló kémszervezetet lehet kialakítani az „imperialista” Nyugaton.¹⁶³ A feltűnő éjszakai életet élő „Iván bácsi” önállósodását és pénzszerzését a hatóságok 1961 augusztusában elégették meg: Szütsöt a hálózatból kizárták, majd a következő hónapban letartóztatták, lakását zár alá helyezték, ellene pedig befolyással való üzérkedés, devizacsalás és közokirat-hamisítás vádjával eljárást indítottak. A főképpen 1956-os kivándoroltak családjain (rokonlátogatásokon és családgyűléseken) nyereszkes ügyvédet másfél évig előzetes letartóztatásban tartották; ügyében kétszázötven tanút hallgattak meg.¹⁶⁴ A *Népszabadságban* Pintér István „leplezte le” régóta ismert tevékenységét, bár

157 Pethő Tibor: *A Magyar Nemzet története, 1938–2018*. Bp., 2018. 203. „Nem kizárható”, hogy 1947 után Parragi is „kapcsolatba került” az állambiztonsággal. Uo. 146.

158 *Magyarországi politikai pártok lexikona*, 298.

159 „Miatán azonban világossá vált előttünk, hogy Magyarországon nem lesz hármas pártrendszer, a párt további szervezését abbahagytuk.” Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 3. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 229.

160 1956. december 7-én kelt eredeti programjukhoz lásd ÁBTL 3.1.9. V-150806/2. 25–31.

161 Szüts Iván vallomása. 1962. augusztus 3. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1. 227–230.

162 A Fővárosi Főügyészség nyomozó osztályának jelentése. [1962.] BFL XXV.60.e. 015. 1963. 159.

163 Elgondolás. [„Tamás”.] 1961. március 5. ÁBTL 3.1.9. V-150806/4. 255–261.

164 A Fővárosi Főügyészség nyomozó osztályának jelentése. [1962.] BFL XXV.60.e. 015. 1963. 156., 159.

Pintér cikkének első számú célja talán nem is Szüts, hanem levelezőtársa, a sikkasztónak beállított Nagy Ferenc lejárata volt.¹⁶⁵ Szüts 1962 végén átkerült a Katonai Főügyész-szegré, ám a mindenki számára kínos ügyből nem lett nyilvános botrány.¹⁶⁶

Az NT néhai vezére 1963 áprilisában amnesztiával szabadult. A szabadon bocsátásban hajlott kora és rokkantsága mellett a bíróság azon megállapítása is szerepet játszhatott, hogy „az állambiztonsági szervekkel tartott kapcsolata során igen jó és hasznos munkát végzett”.¹⁶⁷ Úgy tűnik, Szütsöt sem a vizsgálati fogság, sem súlyosbodó – 1966-ban amputációhoz vezető – lábbetegsége nem törte meg. Nyugdíjasként továbbra is útlevelek, vízumok és kivándorlási kérelmek intézésével foglalkozott, még hozzá engedély nélkül, így 1966 tavaszán rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesült. Egyre vadabb közéleti terveit sem adta fel. Úgy gondolta, idővel újra többpártrendszer lesz Magyarországon, ezért Egyedyt ismét német földre (Nyugat-Németországba) tervezte küldeni, hogy ezúttal a Kereszténydemokrata Unió vezetésével vegye fel a kapcsolatot. A magyarországi „svábság” és a „székely tábor” támogatásával legalább ötven mandátumot vizionált meg sem alakult kereszténydemokrata pártjának a ki sem hirdetett többpárti választásokon. Mindezt a róla is jelentő Egyedy („Nagy”) tudatta a hatóságokkal. Az állambiztonság ezután tervbe vette Szüts lakásának lehallgatását, levelezését átvizsgálták, majd szóban figyelmeztették a fáradhatatlan önjelölt politikust, aki a Hazafias Népfront elnökének, Erdei Ferencnek levélben fejtegette egy újabb ötletét, az olasz kereszténydemokraták megnyerésére irányuló „magyar akciót”. A BM III/III-as csoportfőnöksége – nem minden ok nélkül – egyre kevésbé tartotta beszámíthatónak a később „turáni alapon” albániai követi munkára ajánlkozó nyugalmazott ügyvédet. Szüts csak a hatóságok jóindulatának köszönhette, hogy ezt az ügyét is megúsza egy újabb figyelmeztetéssel, amit párt- és államellenes izgatás miatt kapott 1969 májusában.¹⁶⁸ Ezután már a teljes agónia következett: Szüts Iván 1973. szeptember 18-án halálozott el „hosszas-kínos szenvedés után”.¹⁶⁹ 1974. március 23-án a Fővárosi Bíróság a tőle lefoglalt „bűnjelek” – így az állambiztonság által korábban érzékeny anyagként kezelt több ezer tételes címcédulatár – megsemmisítéséről rendelkezett (helyszükére hivatkozva).¹⁷⁰

165 Pintér István: Maszekhatóság... *Népszabadság* 1962. január 14. 10–11. Pintér örökös szerzőtársa is megemlékezett Szüts szélhámuskodásáról. Szabó László: Szó, ami szó. *Népszabadság* 1962. január 18. 7.

166 Az eljárás mintegy kétezer oldalas iratanyagából kitapintható az ügyészség és az állambiztonság közti feszültség „Tamás” ügyében. Míg az ügyészség és a felkért szakértők a még saját tartótisztjét is korrumpáló, magát a környezetébe beépített ügynöktársai előtt dekonspiráló ügynök szakszerűtlen tartását (például több ezer, olvasatlanul elfekvő jelentését) emlegették fel, addig utóbbiak operatív szempontokra hivatkoztak a feltárt szabálytalanságok kapcsán, és tagadták, hogy elfogadták volna a Népköztársaságnak felajánlott valutát. ÁBTL 3.1.9. V-150806/1–6.; BFL XXV.60.e. 015. 1963.

167 A Budapesti Fővárosi Bíróság ítélete a Szüts Ivántól lefoglalt javak ügyében. 1965. november 19. BFL XXV.60.e. 015. 1963. 16.

168 Jegyzőkönyv rendőrhatalósági figyelmeztetés foganatosításáról. 1969. május 14. ÁBTL 3.1.5. O-14820/5. 4. A bekezdés további adataihoz lásd uo. 5–134. Szüts Veres Pétert is levelekkel traktálta ekkoriban. Vö. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattár Ms. 5513/339–340.

169 Gyászjelentését lásd <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/654721>. (Legutóbbi megtekintés: 2022. december 11.)

170 BFL XXV.60.e. 015. 1963. 92.

Leltár – az ideológiák felett

Szüts Iván látszólag hosszú utat tett meg négy évtizedes közéleti pályáján, jóllehet hite szerint mindvégig a szocializmus és a nacionalizmus valamiféle összehoronzásán munkálkodott. Húszas évek végi, harmincas évek legeleji politikai szereplései nem a náci Németország bűvkörében fogantak, mivel az MNSZP, illetve az NSZP sem külcsíne, sem pártprogramja alapján nem emlékeztet a német NSDAP-ra. Teljesen más a helyzet a Meskó Zoltán által 1932 nyarán alapított, majd Szüts által társvezetett NSZMFMP esetében, melyet méltán tarthatunk számon az első komolyan vehető, német mintájú és német orientációjú magyar nemzetiszocialista pártalakulatként. Szüts két évig volt nemzetiszocialista, s ezen rövid időszak alatt a rá jellemző hévvel tette magáévá a „horogkeresztes” terveket. 1934 nyarán aztán innen is kivált, és egy pár hetes kiscsapatpartizán közjáték után bő fél évtizedre eltűnt a pártpolitika színpadáról. 1940 őszén, Szálasi szabadulása után tért vissza, és alapította meg az NT-t, amely az újrateremtendő nyilas egységpártot igyekezett megbontani. Ehhez a későbbiek folyamán a kormányzat jóindulatára, esetenkénti támogatására is számíthatott, elsősorban Zsindely Ferenc, Sombor József és Ullein-Reviczky Antal jóvoltából. Az NT szervezeti struktúrája a Magyar Testvéri Közösségre és a különböző turanista hálózatokra épült, vagyis nyilas- és németellenességük fajvédő alapokon nyugodott. A „magyarszocializmus” ideológiájánál jelentősebbnek értékelhetjük az NT sajtókampányait, nagy médianyilvánosságot kapó kiadványait, mivel ezek szerezték országos hírnevet a pártvezetőnek. 1945 után Szüts múltja nem tette lehetővé, hogy önerőből a felszínen politizálhasson, ezért először egyfajta „politikai influenszerként” igyekezett érvényre juttatni személyes habitusából fakadóan soha fel nem adott közéleti ambícióit. A korlátok között folytatott politikai érvényesülést azonban csak a kommunista irányítású állambiztonság tette lehetővé neki. 1947 utáni közreműködését az FMDP-ben, illetve 1956-os szerepvállalását a tiszavirág-életű KDP-ben és az újjáélesztett NT-ben ugyanúgy az állambiztonság felügyelte, ahogyan üzleti ügyei felett is a szervek hunytak szemet. Szüts Iván azonban rosszul ismerte fel lehetőségeit és korlátait – ez vezetett el 1961-es letartóztatásához. Politikai értelemben Szüts a Kádár-korszakban már csak teher volt a „szervek” számára, amelyek a hatvanas évek második felétől mindössze arra törekedtek vele kapcsolatban, hogy a realitásérzékét végképp elveszítő deaktivált ügynököket diszkrétan kordában tartsák.

Végezetül elmerenghetünk azon a banális kérdésen, ki is volt valójában Szüts Iván: politikai kalandor, opportunista szerencselovag, vagy egy olyan harmadikutas politikus, aki mindig a változó politikai széljáráshoz próbálta igazítani politikai krédóját? Szüts karrierének összes zegzugát azonban aligha szoríthatjuk egyetlen jelzős szerkezet alá. A húszas évek végén, harmincas évek elején például nem valamelyik kurzusegyesületben, hanem alulfinanszírozott radikális minipártokban próbált szerencsét, a negyvenes évek első felében pedig tulajdonképpen árral szemben politizált. Mindeközben, 1932 és 1934 között nagyon is felült az árra, a második világháború után pedig egyre kétesebb szerepet játszott a honi közéletben. A Kádár-korszak első évtizedében aztán okkal üthetjük képzeletbeli portréjára az „opportunista szerencselovag” stempelijét, hogy végül, életének utolsó

éveiben már minden szerepe összefolyjon – ekképp válva egyre komolytalanabb történelmi szereplővé. Szüts Iván portréja tehát végső soron arra (is) figyelmeztet, hogy minden ember egy-egy külön univerzum, s a múlt zavarba ejtő heterogenitásában csupán az elemző történész kísérel meg „rendet tenni”. Több-kevesebb sikerrel.

CONTENTS

STUDIES

Richárd Horváth <i>The Royal Books of King Matthias. (On the Amount of Lost Medieval Sources)</i>	335
Miklós Fóti <i>Identification of the Person and Career of Ali, sancakbeyi of Segedin and the Development of his Fiefdom (1567–1595)</i>	353
Gábor Kálmán <i>Border Protection, Finances, Protestantism. The Dispute between the Inner Austrian and Hungarian Estates, 1606–1610</i>	367
Géza Pálffy <i>Liberation or Occupation? Military, Financial and Civil Administration in Recaptured Hungary during the Great Turkish War, 1683–1699</i>	393
Angelika Orgona <i>The Invisible Woman. Marriages of Kata Salgai</i>	417
Kornél Nagy <i>“The Plan Failed”. Candidacy of Michál Minas Theodorowicz as an Armenian Uniate (Catholic) Bishop in Transylvania (1731–1742)</i>	441
Ferenc Tóth <i>“... he has proven his courage, skills and experience countless times...” The Circumstances of the Appointment of a Hungarian Count as Marshal of France</i>	463
Gábor Demeter <i>The Differentiation of the Agrarian Society Based on a Quantitative Analysis of 18th Century Settlement Censuses (1720–1796)</i>	485
Veronika Eszik <i>Reactions to the Intrusion of the Modernising State into the Rural Space. On the Croatian Peasant Movements of 1883 from a Different Perspective</i>	521
Heléna Huhák <i>Camp Diaries. Everyday Life of Hungarian Jewish Deportees in Concentration and Forced Labour Camps (1944–1945)</i>	545
András Fejérdy <i>Intransigent Anti-Communism and/or Pragmatic Diplomacy? The Eastern Politics of Pope Pius XII between World War and Cold War</i>	567
Ákos Bartha <i>A Restless Homo Politicus: the Career of István Szüts (1900–1973)</i>	591

E számunk szerzői

Bartha Ákos, tudományos munkatárs, HUN-REN BTK TTI, Horthy-korszak osztály ● Demeter Gábor, tudományos főmunkatárs, HUN-REN BTK TTI, Délkelet-Európa története osztály ● Eszik Veronika, tudományos munkatárs, HUN-REN BTK TTI, Újkori osztály ● Fejérdy András, igazgatóhelyettes, tudományos főmunkatárs, HUN-REN BTK TTI, Egyháztörténeti osztály ● Fóti Miklós tudományos segédmunkatárs, HUN-REN BTK TTI, Turkológiai osztály ● Horváth Richárd, tudományos főmunkatárs, HUN-REN BTK TTI, Középkori osztály ● Huhák Heléna, tudományos munkatárs, HUN-REN BTK TTI, Jelenkortörténeti osztály ● Kármán Gábor, tudományos főmunkatárs, HUN-REN BTK TTI, Kora újkori osztály ● Nagy Kornél, tudományos főmunkatárs, HUN-REN BTK TTI, Kora újkori osztály ● Orgona Angelika, történész-főmuzeológus, Magyar Nemzeti Múzeum ● Pálffy Géza, tudományos tanácsadó, HUN-REN BTK TTI, Kora újkori osztály, MTA-BTK „Lendület” Szent Korona kutatócsoport-vezető ● Tóth Ferenc, tudományos tanácsadó, HUN-REN BTK TTI, Kora újkori osztály

(HUN-REN BTK TTI = Magyar Kutatási Hálózat [Hungarian Research Network] Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erzsebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál.

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknek: 1000 Ft

